מסכת כלאים

מע שרח

הרב רבינו משה בן ר' מימון זצ"ל.

מסכת כלאים

עם פירוש

הרב ר' משה בן ר' מימון זצ"ל

יוצא ראשונה לאור בלשון ערבי עם תרגום עברי מוגה ע"פ כ"י ברלין

ועם הגהות בל"א

מאת

Bamberger

הק' שלמה מנחם בלאא"מו מהור"ר יצחק הלוי זצ"ל באמבערגער.

1891 Berlin

ברלין תרנ"א.

בדפוס צבי הירש בר' יצחק איטצקאווסקי בברלין.

פרק ראשון.

א. החיטין והזונין אינן כלאים זה בזה השעורים ושבולת שועל והכוסמין והשיפון הפול והספיר הפרקדן והטופיח ופול הלבן והשעועית אינן כלאים זה בזה:

זונין נוע מן אלקמח תג̇יירה אלארץ̇ ותפסדה פיפסד שכלה וטבעה ולד̇לך תסמי זונין מן מעני אלכ̇רוג ען אלאעתדאל כקו׳[1]) לבם הזונה[2]) ושבולת שועל סנבל אלת̇עלב[3]) והו אלשעיר אלברי וכסמין נוע מן אלקמח והו אלקמח אלברי ושיפון נוע מן אלשעיר אלברי וצורתהמא גמיעא סוי אעני צורה̈ אלכסמין ואלשיפון פלד̇לך אינן כלאים זה בזה: הפול אלפול והספיר אלמאש והפרקדן אלגלבאן והטופיח[4]) חב אביץ̇ מדחרג עסיר אלאנכסאר קריב טבעה מן טבע אלשעיר יסמוה אלאטבא אלקרטמאן וקד שרחנאה פי מא תקדם[5]) ופול הלבן אלפול אלאביץ̇ והשעועית אללוביא[6]) וקו׳ אינן כלאים זה בזה יריד בה כל ואחד מנהמא מע שביהה:

זונין מין ממיני החטה וישתנה[1]) בארץ בתבניתו וטבעו ועל כן נקרא זונין מענין היציאה מדרך היושר כמו לבם הזונה: ושבולת שועל בערבי סנב״ל אלת̇על״ב והוא (השעורים) [השעורה] המדברית: וכסמין מין ממיני החטה והוא החטה המדברית: ושיפון מין ממיני (החטים) [השעורים[2])] המדבריות וצורת שניהם שוה ר״ל צורת הכסמין והשיפון ומפני זה אינן כלאים זה בזה: הפול ידוע[3]): והספיר בערבי מא״ש: והפרקדן בערבי גלבא״ן: והטופיח גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר וטבעו קרוב לטבע השעורים (וקראוהו) [יקראוהו] הרופאים קרטמא״ן וכבר פירשנוהו במה שהקדמנו: ופול הלבן ידוע: והשעועית בערבי לובי״א ומה שאמר אינן כלאים זה בזה ר״ל כל אחד (מהם) [מהשנים] עם הדומה לו:

ב. הקשות והמלפפון אינן כלאים זה בזה ר׳ יהודה אומ׳ כלאים חזרת וחזרת גלים עלשין ועלשי שדה כרשין וכרשי שדה כסבר וכסבר שדה חרדל וחרדל מצרי דלעת מצרית והרמוצה פול המצרי והחרוב אינן כלאים זה בזה:

הקשות והמלפפון אלקת̇א ואלכ̇יאר חזרת וחזרת גלים אלכ̇ס[7]) ואלכ̇ס

הקשות הם הקשואין הירוקין הנקראין אלפקו״ס[4]): והמלפפון הם

אנסין אלאנאץ[11]) ותערפה אלעאמה ענדנא באלברקוק וקרוסטמילין אלכמתרא ותערפה אלעאמה ענדנא אלאנגאץ[12]) ופרישין אלספרגל ועוזררין אלזערור והזרר אלעיזראן[13]) ופרסקין אלכוך שקדים אללוז ואללוך[14]) הו צגיר ענד מא יצהר שבה אללוז ענד כמאלה שיזפין[15]) אלענאב רימין אלנבק וקד שרחנאה[16]): וקאלו פי אלתלמוד יש מהן שהלכו בהן אחר הפרי ויש שהלכו אחר העלים יעני תשאבה אלטעם או תשאבה אלורק לם יחסבה כלאים:

אנסין בערבי אנא״ץ וההמון קורין לה ברקו״ק: וקרוסטמילין בערבי כמתר״י וההמון קורין לה אנגא״ץ: ופרישין בערבי ספרג״ל: ועוזררין בערבי זערו״ר: וחזרר בערבי עיזרא״ן: ופרסקין בערבי כו״ך: שקדים בערבי לו״ז והפרסקין הם קטנים בעת צאתם כמו השקדים בעת גמר הפרי: שיזפין בערבי ענא״ב[8]): רימין בערבי נב״ק וכבר פירשנוהו: ואמרו בגמרא יש מהן שהלכו בהן אחר הפרי ויש (מהן) שהלכו אחר העלים ר״ל אם הם דומים (לפרי או לעלים) [זה לזה בפרי או בעלים] לא יחשבוהו כלאים:

ה. הצנון והנפוס החרדל והלפסן ודלעת יונית עם המצרית והרמוצה אע״פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

צנון אלפגל ונפוס אלפגל אלשאמי וקד שרחנאה[17]) ולפסן נבאת מטעמה מטעם אללפת יעלו עלא אלארץ קריב דראע יערפה אלאטבא באללפסאן[18]) וקולה עם המצרית חוף אלמנעות והו יריד עם דלעת מצרית ועם דלעת הרמוצה:

[צנון בערבי פג״ל]: ונפוס [הצנון שבארץ ישראל וכבר] פירשנוהו: ולפסן צמח שטעמו כטעם הלפת ירום על פני הארץ כשיעור אמה והרופאים קוראים אותו לפסא״ן ומה שאמר עם המצרית חסר השם המתואר ורצונו לומר עם דלעת המצרית ועם דלעת הרמוצה:

ו. הזאב והכלב הכפרי והשועל העזים והצבאים היעלים והרחלים הסוס והפרד הפרד והחמור החמור והערוד אע״פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

זאב אלדיב כלב כפרי אלכלב אלציני[19]) והי כלאב[20]) אלציד מנסוב אלי כפר והי אלקריה שועל אלתעלב צבאים אלגזלאן: יעלים אלועול: פרד אלבגל ערוד חמאר אלוחש:

זאב ידוע: כלב כפרי [בערבי אלכל״ב אלצינ״י] והוא כלב הציד (מיוחס לכפר) [ושמו נגזר ממלת כפר]: שועל ידוע: צבאים בערבי גזלא״ן (עפרים): יעלים בערבי ועו״ל: פרד בערבי בג״ל: ערוד חמור המדברי:

ז. אין (מביאין) [מרכיבין] אילן באילן וירק בירק לא אילן בירק ולא ירק באילן ר׳ יהודה מתיר ירק באילן:

לא תרכב אלשגר פי אלשגר אדא

אין מרכיבין אילן באילן כשישתנו

אלגבלי ויריד בדלך אלבסתאני ואלגבלי עלשין ועלשי שדה אלהנדבא אלבסתאני ואלהנדבא אלפחצי וכרשין וכרשי שדה אלכראת אלבסתאני ואלפחצי כסבר וכסבר שדה אלכבזר[8]) אלבסתאני ואלפחצי חרדל וחרדל מצרי אלכרדל אלבלדי ואלמצרי דלעת המצרית אלדלאע אלמצרי והרמוצה נעת לאלדלאע והו יריד דלעת הרמוצה והו נוע מן אלדלאע מר אלטעם לא יצלח לאלאכל חתי ידפן פי רמאד סכן ואסם אלרמאד אלסאכן אלדי פיה בקייה נאר רמץ ולדאלך סמית הדה אלדלעת רמוצה וקו' הני החרוב לים הו אלכרוב ואנמא הו נוע מן אלפול אלמצרי אסמה חרוב וכדאביין אלתלמוד ואין הלכה כר' יהודה:

הקשואין הלבנים הנקראין כיא״ר[5]): חזרת וחזרת גלים חסא (הגנית) וחסא הררית [ר״ל הגנית וההררית]: עלשין ועלשי שדה[6]) הפרדסי והמדברי ונקרא בערבי הנדב״א: כרשין וכרשי שדה הכרתי הגני והמדברי: כסבר וכסבר שדה הגני והמדברי: חרדל וחרדל מצרי חרדל המדינה והמצרי: דלעת המצרית ידוע: והרמוצה תואר לדלעת ר״ל דלעת רמוצה והוא מין ממיני הדלועין וטעמו מר ואין ראוי לאוכלו עד שיטמנהו באפר חם ושם האפר החם שיש בו שארית מן האש רמץ וע״כ נקראת זו הדלעת רמוצה: ומה שאמר בכאן החרוב אינם החרובין אבל הוא מין [ממיני] הפול המצרי ושמו חרוב וכן פי' הגמרא ואין הלכה כרבי יהודה:

ג. הלפת והנפוס והכרוב והתרבתור והתרדין והלעונין הוסיף ר' עקיבה השום והשמנית הבצל והבצלצול התורמס והפלוסלום אינן כלאים זה בזה:

לפת אללפת נפוס פגל שאמי והו שביה באללפת כרוב כרנב[9]) התרובתור כרנב ברי דקיק אלאגצאן וכדא שרחוה פי אלתלמוד כרוב דקיק: ותרדין אלסלק ולעונין אלקטף השום אלתום והשמנית אלתום אלברי ואלראס מנה חבה כבירה ואחדה ואלאטבא יצפונה ובצל אלבצל ובצלצול אלבצל אלברי ולעל בצלצול תצגיר בצל וכדי שרחה בעץ אלשארחין[10]): והתרמוס אלתרמס ופלסלוס אלתרמס אלברי ואין הלכה כר' עקיבה:

לפת ידוע: נפוס הצנון שבארץ הצבי והוא דומה ללפת: כרוב ידוע: תרובתור כרוב מדברי שקלחיו דקין וכן פרשוהו בגמרא [כרוב דקיק]: ותרדין בערבי סל״ק: ולעונין בערבי קט״ף: השום ידוע: והשמנית השום המדברי וראשו גוף אחד גס ואינם חלקים מחוברים כמו האחרים[7]) והרופאים מכניסין אותו בצרכי הרפואות: ובצל ידוע: ובצלצול הבצל המדברי ואולי בצלצול שם לבצל הקטן וכן פירשוהו אחד מן המפרשים: והתרמוס הוא בערבי כן: ופלסלוס התרמס המדברי ואין הלכה כר' עקיבה:

ד. ובאילן האגצין והקרצטמילין הפרישין והעזררין אינן כלאים זה בזה: התפוח והחזרר והפרסקין והשקדים השזפין והרימין אע״פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה:

בנבאת מתצל באלארץ ועלי אנה יחרך אלתראב פי חין קלעהא אלאצל ענדנא פי מתל הדה אלאשיא טלטול מן הצד לא שמיה טלטול: ור׳ יהודה יקול אנה יחתאג אן יזרע נועין מע אחד אלנועין או מע נוע תאלת וחיניד יצרב מלקות מן התורה עלי דלך אלזרע ויסתדל עלי דלך מן כלאי כרם אלדי קאל אללה פיהא[30]) לא תזרע כרמך כלאים פאלכלאים גיר אלכרם וכדלך יחוג אן תכון אלכלאים גיר אלשי אלדי תזרע מעה אלכלאים ואין הלכה כר׳ יהודה: ואנמא כלאי הכרם פקטוע אלהלכה פיהא אנו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וחיניד יצרב מלקות:

בקרקע ואע"פ שינענע העפר בשעת עקירתם העיקר אצלנו באלו הענינים טלטול מן הצד לא שמיה טלטול: ור׳ יהודה מצריך לזרוע שני מינים עם אחד (משני מינים) [משניהם] או עם מין שלישי ואז יתחייב מלקות מן התורה על (הזרע ההוא) [הזריעה ההיא] והביא ראיה (עליו) [על זה] מן כלאי הכרם שאמר הכתוב לא תזרע כרמך כלאים והכלאים זולתי הכרם וכן (בזרעים) צריך שיהי׳ הכלאים לבד הדבר שנזרע (בו) [עמו] הכלאים ואין הלכה כרבי יהודה: אבל כלאי הכרם נפסקה ההלכה עליו שאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ואז יהיה חייב מלקות:

פרק שני.

א. כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחד ימעט ר׳ יוסי אומר יבור בין ממין אחד ובין משני מינין ר׳ שמעון אומר לא אמרו אלא ממין אחד וחכמים אומרין כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע:

אלסאה קד[31]) ביינא אנהא ששת קבין ורובע רבע אלקב פיקול אן אדי כאן פי זריעה גז מן ארבעה ועשרון מנהא מן זריעה אכרי פלא יגוז[32]) לה זראעה תלך אלזריעה חתי ינקץ הדה אלזריעה אלאגנבייה אמא באן ילתקט מן דלך אלגז או יזיד עלי אלזריעה חתי תכון נסבה זרע אחד[33]) אקל מן נסבה ואחד אלי תלתה ועשרין וקאל ר׳ יוסי יבור יעני אנה אדי אכתלט מתלא רובע שעיר פי סאה גיר רובע מן קמח אלדי יציר אלכל סאה פלא יגזיה אן ילתקט מן אלשעיר קליל חתי ינקץ אלרובע אלא ינקי כל שעיר פיה סוי כאן דלך אלרובע ממין אחד מתל מא מתלנא מן אכתלאט אלשעיר פי אלקמח או משני

הסאה כבר ביארנו שהיא וע קבין ורובע הוא רביעית הקב והוא אומ׳ שכשיהיה בזרע חלק מכ"ד ממנו מזרע אחר אסור לו לזרוע אותו הזרע עד שימעט זה הזרע האחר או (עד) שיבור (אותו) מן החלק ההוא או (יוסיף) [שיוסיף] על הזרע עד שיהיה ערך הזרע האחר (לזה הזרע) פחות מערך א׳ לכ"ג: ור׳ יוסי אומר יבור ר"ל כגון שנתערב רובע שעורים בסאה פחות רובע (מן החטה) [חטים] שיהיה הכל סאה לא יספיק לו שילקוט מן השעורים מעט עד שימעט הרובע אלא (עד שיבור) [יבור] כל (שיעור) [השעורים] שיש שם אחד שיהיה הרובע ההוא ממין אחד כמו שאמרנו מתערובת השעורים בחטים או

אלתלפת אלאנואע ובדלך ירק בירק ואין הלכה כר׳ יהודה:

המינין וכן ירק בירק ואין הלכה כרבי יהודה:

ח. אין נוטעין ירקות בתוך סדן שלשקמה אין מרכיבין פיגם על גבי קדה לבנה מפני שהוא ירק באילן ואין נוטעין יחור שלתאנה בתוך החצוב שיהא מקירו ואין תוחבין זמורה שלגפן לתוך האבטיח שתהא זורקת מימיה לתוכה מפני שהוא אילן בירק אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית שתהא משמרתו מפני שהוא ירק בירק:

פיגם אלסדאב וקדה נוע מן אלתמאר פיאח תרג׳ וקדה[21]) וקציעתא וקאל[22]) קציעות כל בגדותיך וסדן שלשקמה גשב אלגמיז וקד שרחנאה פי מסכת דמאי[23]) וחצב נבאת לה אצול תהבט פי אלארץ באעתדאל לא תמיל כדא ולא כדא ובה קסם יהושע אסהם אלשבטים ולדאלך תסמי חצוב: שיהא מקירו כי יברדה ויעדל מזאג נבאתה לאנה חאר: ותוחבין יספד: אבטיח אלבטיך[24]) וחלמית נוע מן אלכצר לם נעלם שרחה וקיל אנה אלכטמיה[25]):

פיגם בערבי סדא״ב[9]): וקדה מין [ממיני] האלנות ויש לו ריח טוב תרגום וקדה וקציעתא ואומר (מור ואהלות) קציעות כל בגדותיך: וסדן של שקמה גוף האילן (השקמה) [הנקרא בערבי גמי״ז] וכבר פירשנוהו במסכת דמאי: וחצב צמח שיש לו שרשים יורדים בארץ במישור ואינם נוטים לא לכאן ולא לכאן (ובהם) [ובו] תחם יהושע חלקי השבטים וע״כ נקרא חצוב: שיהא מקירו כדי שיקררו ויישר[10]) מזג הצמח (ההוא) לפי שהוא חם: אבטיח בערבי בטי״ך[11]): והחלמית מין הירקות ולא נודע לנו פירושו ויש אומרים שהוא (העשב) הנקרא בערבי כטמי״ה:

ט. הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשרות וניטלין בשבת הזורע חטה ושעורה כאחת הרי זה כלאים ר׳ יהודה אומר אינו כלאים עד שיהוא שני חטין ושעורה או חטה ושתי שעורים או חטה ושעורה וכוסמת:

הטומן מן ידפן טמנו גאים פח[26]): משום כלאים קו׳[27]) כרמך לא תזרע כלאים: ומשום שביעית קו׳[28]) שדך לא תזרע פי שנה שביעית: ולא משום מעשרות אנה לא ילזמה אדא קלעהא מעשר לאן אללה קאל[29]) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ והדה ליסת נבאת פי אלארץ: וניטלין בשבת לאנה ליסת

משום[12]) כלאים הוא מה שאמר הכתוב (שדך) לא תזרע [כרמך[13])] כלאים: ומשום שביעית הוא מה שאמר הכתוב שדך לא תזרע בשנה השביעית: ולא משום מעשרות שלא יתחייב מעשר כשיעקור אותה שהכתוב אומר וכל מעשר הארץ וזה אינו צומח[14]) בארץ: וניטלין בשבת מפני שאינם צמח מחובר

פי בעץׄ או פי אנואע אלתבואה ואנואע אלתבואה כֿמסה והי חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל והשיפון[38]): וקטניות מתֿל אלפול ואללוביא ואלמאש ואלחמץ ואלגלבאן ואלכרסנה וגֿירהא ממא אשבה הדֿה אלחבוב: וקו׳ זרעוני גנה שאינן נאכלין יריד בה אן תלך אלזראעה נפסהא לא תוכל כמא יוכל אלפול ואלחמץ וגֿירהמא ודֿלך מתֿל בזר אלפגל ובזר אלשלגֿם[39]) ובזר אלכרפס ובזר אלגזר ובזר אלראזיאנג וגֿירהמא[40]) ממא שאבההא מן אלבזור אלתי ליסת באגֿדֿיה פמתי מא וקע גז מן ארבעה ועשרין ממא יזרע פי בית סאה מנהא פי מקדאר סאה פילזמה אן ימעט וכדֿלך תנצֿאף הדֿה אלבזור כלהא ליכמל מנהא גז מן ארבעה ועשרין מן מא יזרע פי בית סאה ובית סאה רקעה מרבעה מן אלארץׄ כֿמסין דֿראעא פי כֿמסין דֿראעא פתכון מסאחתהא אלפין וכֿמס מאיה דֿראע פכל רקעה פי מסאחתהא ענד אלתכסיר אלפין וכֿמס מאיה סוי כאנת מרבעה או מדוורה או מתֿלתֿה או עלי גֿיר הדֿה אלאשכאל פהי תתסמי בית סאה ונופל לבית סאה הו מקדאר מא יבדֿר פי הדֿה אלרקעה וקאלו פי אלתלמוד אן דֿלך קב וחצי פיכון אדֿן אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה גז מן סתה עשר מן קב ודֿלך רבע אלרובע פיקול אן אדֿי אכֿתלט מן זרעוני גנה שאינן נאכלין ולו מן אנואע כתֿירה מנהא רבע רובע פי סאה סוי כאנת תלך אלסאה מן תבואה או מן קטניות או מן אחד זרעוני גנה פאנה ימעט: וחית מא קיל פי אלמשנה באמת פהו הלכה למשה מסיני: וקול ר׳ שמעון ראגע עלי קו׳ פי אול אלפרק לא אמרו

התבואה [חמשה] והן חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון: וקטניות כגון הפול והשעועית[17]) והספיר והאפונין[18]) והפרקדן והזונין וזולתם ממה שדומה לאלו הזרעים: ומה שאמר זרעוני גנה שאינן נאכלין ר״ל (כי הזרוע בעצמה) [שאלו הזרעים עצמם] לא יאָכלו כמו שיאכלו הפולין והאפונין וזולתם כמו זרע הצנון וזרע הכרפס וזרע לפתות[19]) וזרע השומר וזולתם ממה שדומה להם מן הזרעים שאינן מזון ואם נפל חלק מכ״ד ממה שיזרעו בבית סאה מהם בשיעור סאה חייב למעט וכן יצטרפו [כל] אלו הזרעים כדי שישלם מהם חלק מכ״ד ממה שיזרע בבית סאה ובית סאה הוא מקום מן הארץ מרובע חמשים אמה על חמשים [אמה] ויהיה מדתו אלפים וחמש מאות [אמה][20]) וכל מקום מן הארץ שיש בו בחשבון התשבורת אלפים וחמש מאות [אמה] אחד שהוא מרובע או עגול או משולש או זולת תבניות אלו נקרא בית סאה: ונופל לבית סאה הוא שיעור מה שיזרעו בזה המקום ואמרו בגמרא שהוא קב וחצי אם כן יהיה אחד מכ״ד בנופל לבית סאה אחד מט״ז מן הקב והוא רביעית הרובע: ואמר שאם נתערב מזרעוני גנה שאינן נאכלין ואפילו מהרבה מינין מהן רביעית רובע (אחת) בסאה [אחד] שהיתה הסאה ההיא מתבואה או מקטניות או מאחר זרעוני גנה[21]) צריך למעט: וכל מקום שנאמר במשנה באמת היא הלכה למשה מסיני: ודברי ר׳ שמעון חוזרין על מה (שנאמר) [שאמר] בתחלת הפרק לא אמרו אלא ממין אחד וביארו בגמרא דעת רבי שמעון כפי מה שאומר שהוא אומר כשם שאמרו שני מינין אין מצטרפין להחמיר וזה על (דעת) [דעתו]

מינין מתל אן יכון בעץ אלרובע שעיר ובעצה חמץ[34]) ואכתלט פי אלקמח וקאל ר' שמעון לא אמרו אלא ממין אחד וקאל אלחכמים כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע ירידון בדלך אן הדה אלשני מינין או אכתר אן כאן כל ואחד מנהא כלאים מע תלך אלסאה פמתי מא אגתמע מן גמלתהא רובע בסאה ימעט אמא אן אכתלט מתלא מן אלזונין ואלשעורין רובע פי סאה גיר רובע מן חטים פאד והזונין[35]) אינן כלאים עם החטים פלא תנצאף לאלשעיר והלכה כחכמים ואין הלכה כר' יוסי וממא יגב אן תעלמה אנא אדי וגדנא נבאתא ופיה נבאת אכר כלאים מכתלט מעה אן כאן אקל מן גז מן ארבעה ועשרין מן אלגמלה פיתרך ואן כאן גז מן ארבעה ועשרין או אכתר פיקלע אלנבאת אלאגנבי וירמי לאן חכם ימעט לאזם לאלנבאת איצא והדא הו אצל אלחכם לכן למא ראו אלנאס לם יתחפצו באלכלאים ולא יבאלון עמא[36]) יקלע להם מן אלנבאת אד כאן דלך תנקיה לאלארץ פלמא ראו דלך התקינו שיהוא מפקירין את כל השדה:

משני מינים כגון (שיהיה) [כשהיה] קצת הרובע שעורים וקצתו אפונים ונתערב בחטים ור' שמעון אומר לא אמרו אלא ממין אחד: וחכמים אומרים כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע ר"ל שאם היה כל א' מאלו השני מינים או יותר כלאים עם הסאה ההיא (וכשיתקבצו) [אז כשנתקבץ] מכולם רובע בסאה ימעט אבל אם נתערב מן הזונין והשעורים רובע בסאה פחות רובע חטים מאחר שהזונין אינן כלאים עם החטים לא יצטרפו לשעורים והלכה כחכמים ואין הלכה כרבי יוסי: ותצטרך לדעת (כשתמצא) [שכשנמצא] צמח ובו צמח (אחד) [אחר[15]) כלאים מתערב עמו אם היה פחות מחלק מכ"ד מהכל יניחוהו ואם היה חלק מכ"ד או יותר יעקרו הצמח האחר (ויעקרוהו) וישליכוהו לפי שדין ימעט (מחויב לצמח ג"כ) [נוהג כמו כן בצמחים] וזה עיקר הדין אבל (מפני שנהגו) [כשראו] בני אדם אינם נזהרים בכלאים ואינם חוששים למה שיעקרו להם מן הצמח לפי שזהו ניכוש השדה כאשר ראו זה התקינו שיהוא מפקירין את כל השדה:

ב. בד"א תבואה בתבואה וקטנית בקטנית תבואה בקטנית וקטנית בתבואה באמת זרעוני גנה שאינן נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה ר' שמעון אומר כשם שאמרו להחמיר כך אמרו להקל הפשתה בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה:

יקול אן הדא אלדי קלנא אן רובע לסאה הו אלדי יכון כלאים ולא יגוז זראעתהא חתי ינקץ מן דלך אלרובע אנמא דלך אדי אכתלפת[37]) אנואע אלתבואה בעצהא פי בעץ או פי אנואע אלקטניות או אנואע אלקטניות בעצהא

הוא אומר שמה שאמרנו שרובע לסאה הוא (שיהיה) כלאים ואסור לזרוע אותה עד שימעט מאותו הרובע זה יהיה כשנתערבו מיני התבואה אלו באלו או במיני הקטניות [או מיני הקטניות[16])] אלו באלו או במיני התבואה ומיני

אלבזר ויתעפן וחיניד ידכׄל אלמחראתׄ
להא ויקלבהא לאן אדׄא פסדת אלחבהׄ
פי אלארץׄ ואקלבת באלמחראתׄ לא
תנבת בעד דׄלך ויופך ויהפוך סוי והם
אלעארפין באללגה עסי כאנת ענדהם
הדׄה אללגה אעני אנה יקול הפך ואפך
ומענאהמא ואחד והדׄי גׄיר מנכר פי
לגׄתנא כמא יקאל הלך וילך והמא
אצלאן מכׄתלפאן ואלמעני ואחד ואדׄי
כאן אלמאצׄי אפך קיל פי מסתקבלה
יופך ואופך: וכמה יהא חורש כתלמי
רביעה למא כלפנאה אן יקלב אלארץׄ
קאל אנה לא ילזמה אן יקלבהא כלהא
כׄט אמאם כׄט חתי לא יבקי מנהא קליל
ולא כתׄיר אלא וקד אקלב[42]) ואנמי
יחרתׄהא מתׄל מא תקלב קבל אלמטר
לינזל אלמטר פיהא ויגׄוץ[43]) פי גׄמקהא
ודׄלך אקלאב כׄפיף ליס באלמסתקצא[44]):
ותלם הו אלחפיר אלדׄי יחפר אלמחראתׄ
פי מרורה פי אלארץׄ וקאל אבא שאול
אנה יקלבהא חתי לא יבקי מנהא דון
קליב אלא אקל מן גׄז מן ארבעה ועשרון
מן סטח אלארץׄ והו מקדאר רובע לבית
סאה כמא ביינא מראת ואין הלכה כאבא
שאול:

מן (החטה) [הזרע] ויתעפש ואז יכנים
בה המחרישה ויהפוך אותה כי
כשישחת[24]) הזרע בארץ ונהפכה
במחרישה לא יצמח אחר כן: ויופך
ויהפוך אחד והבקיאים בלשונות[25])
אפשר שהיה אצלם זה הלשון שהיו
אומרים הפך ואפך[26]) וענין שניהם שוה
ואין זה חידוש בלשוננו שהרי אומרים
הלך וילך והם שני שרשים משתנים
והענין אחד וכשיהיה הפעל העבר אפך
יהיה הפעל העתיד יופך ואופך: וכמה
יהא חורש כתלמי רביעה (מפני
שחייבנוהו) [כשחייבנוהו] להפוך הארץ
אמר שאינו חייב להפכה כלה מענית
אצל מענית (עד שישלים הכל להפוך
אותה) [עד שלא ישאר לא חלק קטן
ממנה ולא גדול שלא נהפך] אלא יחרוש
אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר
כדי שירד [עליה] המטר (בה) ויכנס
בעמקה וזה היפוך קל ואין מעמיקין בו:
ותלם הוא בקע שעושה המחרישה
בעוברה בארץ: אבא שאול אומר יהפוך
אותה עד שלא ישאר ממנה מקום שאינו
הפוך אלא פחות מחלק מכ"ד בשטח
הארץ והוא שיעור רובע לבית סאה כמו
שביארנו פעמים ואין הלכה כאבא שאול:

ד. זרעה ונמלך לִיטְּעָה לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך ואחר כך נוטע: נטעה ונמלך לזרעה לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש אלא משרש ואחר כך זורע ואם רצה גומם עד פחות מטפח וזורע ואחר כך משרש:

תתסמא זראעהׄ אלזראריע[45]) מתׄל
תבואה וקטניות וזרעוני גנה זריעה וגׄרס
אלשגׄר נטיעה ואשרש ומשרש הו
מאכׄודׄ מן שורש ומענאה קטע אלאצול
ואסתיצאלהא וקד צרפתה כתב
אלנבווה[46]) ושרשך מארץ חיים סלה:

זריעת הזרעונים כמו התבואה
והקטניות וזרעוני גנה נקראת זריעה ומטע
האלנות (נקרא) נטיעה ואשרש ומשרש
נגזר ממלת שורש וענינו כריתת השרשים
ועקירתם וכבר נמצא בספרי הנבואה
ושרשך מארץ חיים סלה: גומם עד

אלא ממין אחד וביינו פי אלתלמוד גׄרץׄ ר' שמעון עלי מא אצף יקול כשם שאמרו שני מינין אין מצטרפין להחמיר וד֗לך עלי מד֗הבה אלד֗י יקול אן אלרובע לא יצטרף משני מינין כך אמרו שאין שני מינין מצטרפין להקל וביין פי אלתלמוד במת֗אל והו אן יכ֗תלט פי את֗נין ועשרין רובע קב ונצף רובע קב מן קמח נצף רובע קב שעיר ופחות מרובע קב עדס פיכון אלכל קריב סאה פיקול ר' שמעון לים נקול שני מינין מצטרפין להתר פנקול אן אלנצף[14]) קב שעיר ינצ֗אף אלי את֗נין ועשרין ונצף מן אלקמח וד֗לך גאיז ונתכ֗ייל אלכל קמח ויכון הד֗י אלפחות מרובע עדשים מכ֗תלט פי סאה ולא ילזמה אן ימעט לאנה פחות מרובע לסאה פיכון אנצ֗יאף אלשעיר לאלקמח להקל פקאל ר' שמעון אנא לא נקול ד֗לך בל נקול אן אלשעיר לא ינצ֗אף לאלקמח והד֗א פחות מרובע עדשים קד וקע פי את֗נין ועשרין ונצף מן קמח וילזמה אן ימעט לאן נסבה֗ פחות מרובע באיסר שיא אלי את֗נין ועשרין ונצף אכבר מן נסבה֗ רובע פי בית סאה פהד֗א הו מעני כלאם ר' שמעון כמא ביינה אלתלמוד וקו' הפשתה בתבואה לים הו כלאם רבי שמעון ואנמי הו כלאם אלגמהור ואעלמנא אן בזר אלכתאן לים מן אלקטאני ואנמי הו מת֗ל זרעוני גנה ואין הלכה כר' שמעון:

שהוא אומר שהרובע לא יצטרף משני מינין כך אמרו שאין שני מינין מצטרפין להקל וביארו זה בגמרא (והוא שאמר) כגון אם נתערב בכ"ב [רובע] קב וחצי [רובע] קב חטין חצי [רובע] קב שעורים ופחות (מקב) [מרובע קב] עדשים ויהיה הכל קרוב (לבית סאה) [לסאה] (על כן) [אז] יאמר רבי שמעון לא נאמר שני מינין מצטרפין להתר כדי שנאמר שחצי [רובע][22]) קב שעורים יצטרף אל כ"ב וחצי חטים וזה מותר. ונחשב (בלבנו) כאלו היה הכל חטים ויהיה זה הפחות מרובע עדשים מעורב בסאה ואינו חייב למעט מפני שהוא פחות מרובע לסאה ויהיה הצטרפות השעורים לחטים להקל ואמר ר"ש שלא נאמר כן אבל נאמר שהשעורים לא יצטרפו לחטים וזה הפחות מרובע עדשים (שנפל) [נפל] לתוך כ"ב וחצי חטים וחייב למעט מפני שערך פחות מרובע בכל שהוא לכ"ב וחצי הוא גדול מערך רובע לבית סאה וזה ענין דברי ר' שמעון כמו שביארו בגמרא: ומה שאמר הפשתה בתבואה אינו דברי ר' שמעון אלא דברי (חכמים) [הכל] והודיענו שזרע הפשתן אינו מן הקטניות אבל הוא כזרעוני גנה ואין הלכה כר' שמעון:

ג. היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים ימתין לה עד שתתליע ויופך ואחר כך יזרע ואם צמחה לא יאמר אזרע ואחר כך אופך אלא הופך ואחר כך זורע וכמה יהא חורש כתלמי רביעה אבא שאול אומר כדי שלא ישייר רובע לבית סאה:

ימתין לה עד שתתליע יתרכהא חתי יפסד מא חצל פי אלארץ מן

ימתין לה עד שתתליע יניחנה[23]) עד שישחת מה (שנכנס) [שצמח] בארץ

אגרד לידרס פיה וכדֿלך אלחלבא אדֿי זרעהא למאכל אדם תאדֿיהא אלעשב ויעלם אנהא למאכל אדם זרעת באן יזרעהא רקע[55] רקע ראגעה אלי מצֿמאד[56] ולא יזרעהא זראעהֿ תסייב וקלהֿ מבאלאהֿ פאן קטע בעץֿ מא נבת מן הדֿא אלעשב ותרך אלבעץֿ פקד אנבי אנה אראד בקי מא תרך פלדֿלך ילזם קלע אלכל גֿיר נוע ואחד:

להיותו חלק לדוש בו וכן התלתן כשזורעה למאכל אדם יזיקו לה העשבים וניכר שלמאכל אדם נזרעה כשזורעה מקומות מקומות עשויין בתיקון ולא זרעה זריעה שאינה מהודרת ואם כרת קצת מה שצמח מאלו העשבים והניח קצתם [כבר] הודיע (בזה) שרצונו להשאיר הנשאר ועל כן יתחייב לעקור הכל חוץ ממין אחד:

ו. הרוצה לעשות שדהו משר משר מכל מין בית שמאי אומרין עושה שלשה תלמים שלפתיח ובית הלל אומרין מלא העול השרוני וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו:

משר משר מטאיר[57] מטאיר והו אן יזרע קטעה מסתטילה מן כל נוע עלי הדֿה אלצורה (1): פיחתאג אן יתרך מן אלארץֿ סעה בין כל נוע ונוע מקדאר שלשה תלמים שלפתיח ואלארץֿ אדֿא אבתלת תנשק שקאת מתסעה תתסמא כל שקה מנהא תלם שלפתוח[58] מענאה חפיר אנפתאח אלארץֿ ומלוא העול השרוני סעהֿ אלמצֿמד אלסהלי יעני אלדֿי יחרתֿ בה פי אלוטא והו ואסע ואסם אלוטא שרון:

משר משר מקומות [מן השדה[27]] והוא שיזרע מקום ארוך (מן הארץ) מכל מין על הצורה הזאת (1) וצריך (להרויח מן ריוח הארץ) [להניח מן הארץ ריוח] בין כל מין ומין שיעור שלשה תלמים של פתיח: והארץ כשתמטר יתבקעו בה בקיעים רחבים ונקרא כל בקיע מהם תלם של פתיח (וענינו חפירת הבקעים שנתפתחו בארץ) [ר״ל בקע פתיחת הארץ]: ומלא העול השרוני רוחב העול [של מישור ר״ל] שחורשין בו (בשרון) [במישור] והוא רחב [ושם המישור שרון]:

ז. היה ראש תור חטים נכנס לתוך שלשעורים מותר מפני שהוא נראה בסוף שדהו שלו חטים ושלחבירו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו המין שלו חטים ושלחבירו חטים מותר לסמוך לו תלם שלפשתן ולא תלם שלמין אחר ר׳ שמעון אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין ר׳ יוסי אומ׳ אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם שלפשתן:

תור אסם אלבֿרץֿ אלדֿי יגעלון אלנסא פי אדֿאנהם תורי זהב נעשה לך[59]): ושכלהֿ מתֿלתֿ הכדֿי (2) פלדֿלך יסמון תחדיד אלזאויה מן כל שכל ראש תור וקו׳ היה ראש תור וכו׳

תור שם העדי שישימו הנשים באזניהם תורי זהב נעשה לך: ותבניתו משולש כזה (2) ועל כן נקרא הזוית המחודדת מכל תבנית ראש תור ומה שאמר היה ראש תור וגו׳ על זו הצורה

גומם עד פחות מטפח יקטע אלאצול חתי לא יבקי מנהא פי אלארץ' אלא אקל מן עמק טפח ויזרע תלך אלארץ' ובעד ד'לך יסתקצי אלקלע חתי לא יבקי מן אלאצול שיא:

פחות מטפח יכרות השרשים עד שלא ישתייר מהם בארץ אלא פחות מעומק טפח ויזרע (הארץ ההיא) [אותו השדה] ואחר כן יעמיק לעקור (את הכל) עד שלא ישתייר [מן השרשים] כלום:

ה. היתה שדהו זרועה קרבס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהן אע"פ שאינן עושות אלא לשלוש שנים: תבואה שעלו בה ספחי אסטס וכן מקום הגרנות שעלו בהן מינין הרבה וכן תלתן שהעלת מיני עשבים (ואין) [אין] מחייבין אותו לנכש ואם ניכש או כסח אומרין לו עקור את הכל חוץ ממין אחד:

קרבס קיל אנה אלכרויה[47]) ולוף קד שרחנאה פי מא תקדם[48]) אנה נוע מן אלבצל ולא אדרי כיף הד'ה עושות לשלש שנים ואלמעני קד עלם אנה נבאת אד'י קטע ובקית אצולה פהי תנבת בעד אלת'לאת' סנין פקאל אנה ואן כאן ד'לך לא יזרע עליה חתי תקלע אצולה ומן אלנבאת מא יזרע ויחצד ת'ם ינבת מרה ת'אניה ות'אלת'ה וד'לך מת'ל אלנילג ואלפצפצה[49]) וד'לך אלנבאת אלד'י ינבת פי אלמרה אלת'אניה יתסמי ספיח וענה יקול אללה[50]) את ספיח קצירך לא תקצור ואלד'י ינבת פי אלמרה אלת'אלת'ה יתסמא סחיש קאל אלכתאב[51]) אכול השנה ספיח והשנה השנית סחיש: ואסטס אלנילג ותלתן אלחלבא[52]) ונכוש הו תנקיה אצול אלנבאת וכסוח הו קטע אלאטראף אלכ'ארגה מן אלנבאת אלתי לא חאג'ה באלנבאת אליהא מת'ל זביד[53]) אלכרום תרג' לא תזמר[54]) לא תכסח ואלעלה פי הד'ה אלאחכאם אן ד'לך אלנבאת אלמכ'תלט מן אנואע כת'ירה אד'י דל אנה ליס מן אכ'תיאר צאחב אלארץ' פלא יכלף אלקלע ומקום הגרנות ליס יראד אן ינבת פיה שיא לאנה יחתאג אן יכון

קרבס י"א שהוא כרוי"ה בערבי: ולוף כבר פירשנו [במה שהקדמנו] שהוא מין ממיני בצלים ואיני יודע היאך אלו עושות לשלש שנים והענין כבר ידוע (שהוא צמח) [שהצמח] כשיכרתו אותו ונשארו שרשיו יצמח(ו) אחר ג' שנים ואמר שאע"פ שהדבר כן (אין חורשין) [לא יזרע] עליו עד שיעקור שרשיו ויש מן הצמחים נזרעין ונקצרין וצומחין אחר זה פעם שניה ושלישית כגון העשב הנקרא ניל"ג והנקרא פצפצ"ה בערבי וזה הצמח הצומח בפעם השניה נקרא ספיח ועליו אמר הכתוב את ספיח קצירך לא תקצור והצומח בפעם השלישית נקרא (שחים) [סחיש] ועליו אמר הכתוב אכול השנה ספיח והשנה השנית סחיש: ואסטס ניל"ג בערבי (שצובעין בו תכלת) ותלתן חלב"א בערבי ונכוש הוא (לנקות) [הסרת] שרשי הצמח וכסוח הוא כריתת (קצות) הענפים היוצאים מן הצמח אשר אין [לצמח] צורך (להם) [בהם] כגון זמיר הכרמים תרגום לא תזמר לא תכסח וטעם אלה הדינים כי זה הצמח המעורב ממינין הרבה כשיִרָע שאין רצון בעל השדה אינו חייב לעקור ומקום הגרנות אין רצונו שיצמח שם כלום אבל צריך

והדאן אלנבאתאן יפסדאן אלתבואה וקד תקדם אנא נראעי אלכלאים בשדה שלו פאדי ראינא חרדל וחריע סמוך לתבואה עלמנא אן צאחב אלארץ פעל דלך לאן ליס כאן יתרך גירה יפסד עליה בל כאן יבעד מנה אמא אן כאנת שדה ירקות פדלך גאיז לאנא נקול שלאחר הן והי לא תפסד אלירקות ואנמי הי סוף שדה אחר וקו' וסומך לבור וכו' יריד בה אנה אדי כאן בין הדי אלכרדל ואלתבואה אחד הדה אלחאגזאת פדלך גאיז ואילן שהוא מיסך על הארץ הו אן תתצל אגצאנה באלארץ ויציר שבה כבא:

ואלו שני הצמחים מפסידין התבואה וכבר הקדמנו (שאין אנו) [שאנו] חוששין לכלאים (אלא) בשדה שלו וכשנראה חרדל וחריע סמוך לתבואה נדע שבעל השדה עשה זה שלא היה מניח אחר (לזרוע אותו) [להפסיד] אלא היה מרחיקו אבל אם היתה שדה ירקות מותר שאנו אומרים של אחר הן והן לא יפסידו הירקות (והם) [ואינם כי אם] סוף שדה אחר: ומה שאמר וסומך לבור וגו' ר"ל שאם היה בין זה החרדל והתבואה אחד מאלו המפרישים מותר: ואילן שהוא מיסך על הארץ הוא שידבקו ענפיו בארץ וידמה לאהל:

ט. הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין עושה עשרים וארבעה קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע וזורע לתוכן כל מין שירצה היתה קרחת אחת או שתים זורען חרדל שלש לא יזרעם חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל דברי ר' מאיר וחכמים אומרין תשע קרחות מותרות ועשר אסורות ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה חוץ מקרחת אחת:

קרחת רקעה מן אלארץ מרבעה וקד תביין אן אלרובע גז מן ארבעה ועשרין מן אלסאה ובינא איצא אן בית סאה הו כמסין דראע פי כמסין דראע פיכון בית רובע אדא עשרה אדרע וכמס פי עשרה אדרע וכמס באלתקריב פקאל ר' מאיר אן אדי כאנת הדה אלרקאיע מרבעה פיגוז לה אן יזרע נוע פי כל רקעה לאנהא תצהר מנפצלה בעצהא מן בעץ לתרביעהא ויגוז לה אן יזרע רקעתאן מנהא כרדל אמא תלתה רקאע מתצלה פלא לאנהא תצהר כשדה חרדל ותכון תלך אלאנואע אלאכרי כלאים ותכציצה חרדל לאן הדי אלנבאת ליס הו מתל אלקמח ואלשעיר וסאיר אלקטאני אלתי תזרע מנהא אראצי מתסעה ואנמי יזרע

קרחת חלק מן הארץ מרובע וכבר התבאר שהרובע הוא חלק מכ"ד בסאה וביארנו כמו כן שבית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה א"כ יהיה בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב ואמר ר' מאיר שאם היו אלו המקומות מרובעים מותר לו לזרוע מין אחד בכל מקום בפני עצמו[29]) מפני שהם נראי' מובדלים זה מזה בשביל שהם מרובעים ומותר לו לזרוע שני מקומות מהם חרדל אבל ג' מקומות סמוכים לא מפני שנראה כשדה חרדל ויהיו אלו המינים האחרים כלאים ומה (שאמר בחרדל) [שיחד חרדל] מפני שזה הצמח אינו כמו החטים והשעורים ושאר הקטניות שזורעין מהן

עלי הדה אלצורה (3): תם קאל אנה אדי כאנת ארצה מזרועה מן אלקמח ושלחבירו מין אחר פיגוז לה אן יזרע פי ארצה אלתי הי מזרועה חטים מן דלך אלנוע אלדי פי ארץ צאחבה ובשרט אן ילזקה בשדה חבירו והדא הו מעני קו' לסמוך לו: לאנה יטהר סוף שדה חבירו אד והו מן נועה אמא אן כאנת ארצה וארץ צאחבה מזרועה חטים פלא יגוז לה אן יזרע בינהמא גיר כט מן כתאן פקט ועלה דלך אן כל מן יראה יעלם אנה לא יזרע הנאך אלא לימתחן בה תלך אלארץ הל תצלח לזראעה אלכתאן אם לא אד לא יזרע אחד תלם אחד שלפשתן לאנה קליל גדא ולא יכרג מנה מא יסתנפע בה אמא אן זרע תלם שלמין אחר פיטהר כלאים ויקאל אנה מא זרעה אלא ליסתנפע בה ולם יחתאג מן הדא אלנוע אכתר מן הדא אלכט ורבי שמעון יקול סוי אלפשתן וגמיע אלאנואע לא יגוז דלך לאנה יקאל איצא אנה מא יחתאג מן אלכתאן אכתר מן הדי אלקדר וקאל ר' יוסי אן ולו באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם שלפשתן יעני לבדוק לימתחן אלארץ הל תצלח לנבאת אלכתאן או לא תצלח ולא יראעי ר' יוסי מראות[60]) העין ועלי אנה יטהר כלאים יקול מותר ואלחכמים יראעון מראית העין ולדלך לא יגיזון אמתחאן אלארץ בתלם שלפשתן אלא בסוף השדה ואין הלכה כר' יוסי ולא כר' שמעון:

(3): אחר כן אמר אם היתה שדהו זרועה חטים ושל חבירו מין אחר מותר לו לזרוע בשדהו הזרועה חטים מאותו המין אשר בשדה חבירו. ובלבד שיסמוך לשדה חבירו וזה ענין מה שאמר לסמוך לו[28]): מפני שהוא נראה סוף שדה חבירו מאחר שהוא מינו: אבל אם היו שדהו ושדה חבירו זרועות חטים אסור לו לזרוע ביניהם אלא שורה [אחת] של פשתן בלבד והטעם [בזה] שכל הרואה יודע שלא זרעו [שם] אלא לבדוק בו זו השדה אם (יצליח) [היא ראויה] לזריעת הפשתן אם לאו לפי שאין אדם זורע תלם אחד של פשתן מפני שהוא מעט ולא יצא ממנו שום תועלת אבל אם זרע תלם של מין אחר נראה שהוא כלאים ויאמרו שלא זרעו אלא ליהנות ממנו ולא היה צריך מזה המין יותר משורה זו: ורבי שמעון אומר אחד פשתן ואחד כל המינין אין זה מותר מפני (שאפשר) שיאמרו גם כן שאינו צריך מן הפשתן יותר מזה השיעור ורבי יוסי אומר שאפילו באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן ר"ל לבדוק ולנסות (ולהבחין) השדה [אם היא ראויה לצמח הפשתן או אינה ראויה] ורבי יוסי אינו חושש למראית העין ומתיר אע"פ שנראה כלאים וחכמים חוששין למראית העין וע"כ (אסור) [אסרו] לבדוק השדה בתלם של פשתן אלא בסוף השדה ואין הלכה כר' יוסי ולא כר' שמעון:

ח. אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע אבל סומך לשדה ירקות חרדל וחריע וסומך לבור ולניר לגפה לדרך ולגדר שהוא גבוה עשרה טפחים ולחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ולאילן שהוא מסך על הארץ ולסלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה:

חריע אלעצפר שרחה אלתלמוד

חריע עצפ"ר בערבי ופירשוהו בגמרא:

בית רובע עשרה̈ אד̇רע וכ̇מס פי עשרה̈ אד̇רע וכ̇מס בתקריב: ואוכלת הגפן יריד בה מא אמתדת אג̇צאנה פי אלארץ̇ וקו׳ אוכלת אסתעארה̈ יעני מא אכלת מן אלארץ̇ פי אמתדאדהא: תבואה בתבואה בית רובע יעני אנה̇ יג̇על בין נועי אלתבואה בית רובע והינ̇ד יזרע ובין נועי אלכ̇צ̇רה שהן כלאים זה בזה ששה טפחים ואין הלכה כר׳ אליעזר:

בית רובע הוא עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב: ואוכלת הגפן ר״ל מה שיתפשטו ענפיו בארץ ומה שאמר אוכלת מליצה רצה לומר מה שאכלו נעפיו מן הארץ בהתפשטם: תבואה בתבואה בית רובע ר״ל שישים בין שני מיני התבואה בית רובע ואז יזרע ובין שני מיני ירקות שהן כלאים זה בזה ששה טפחים ואין הלכה כר׳ אליעזר:

יא. תבואה נוטה על גב תבואה וירק על גבי ירק תבואה על גבי ירק וירק על גבי תבואה הכל מותר חוץ מדלעת יונית ר׳ מאיר אומר אף הקשות ופול המצרי ורואה אני את דבריהם מדברי:

דלעת יונית להא ורק כבירה ותמתדת כת̇יר ותתשבך פאד̇י מאלת עלי תבואה או עלי ירק אמתדת עליהא ותשבכת מעהא ותצ̇הר כלאים ואין הלכה כר׳ מאיר:

דלעת יונית יש לה עלים ארוכים ומתפשטים הרבה ונסבכים ואם הם נוטים על התבואה או על הירק (נמשכו עליה) [מתפשטים עליהם] ומסתבכים עמם ונראים כלאים ואין הלכה כר׳ מאיר:

פרק שלישי.

א. ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זרעונים ארבעה בארבע רוחות ערוגה ואחד באמצע: היה לה גבול טפח זורעין בתוכה שלשה עשר שלשה על כל גבול וגבול ואחד באמצע: לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול מפני שהוא ממלאהו ר׳ יהודה אומ׳ (שלשה) [ששה] באמצע:

תעמל פי אלג̇נאת אחואץ̇ מרבעה תזרע פיהא אלכ̇צ̇ר והי אלתי תתסמא ערוגות ואחצ̇ר לי בבאלך הד̇ה אלאצול וד̇לך אן אלכלאים אנמא יחרז פיהא מראית העין פמתי מא צ̇הר אלנבאת מנפצל מן אלנבאת אלאכ̇ר פד̇לך ג̇איז ולו כאן בלזקה כמא ק̇לנא פי ראש[61] תור חטים וכו׳ פלד̇לך אן כאנת זאויה̈ הד̇י אלנבאת תלי צ̇לע אלנבאת אלאכ̇ר ויתצל בה הכד̇י (5) פד̇לך גאיז לאנה

עושים בגנות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות[30]) ושמור אלו העקרים והוא שכלאים אין האזהרה בו אלא למראית העין לפיכך כשיראה הצמח (האחר) מובדל [מהצמח האחר] הוא מותר ואפילו (שיהיה) [הוא] סמוך לו כמו שאמרנו בראש תור חטים ומפני כן אם היתה זוית (הזרע) [הצמח] הזה סמוכה לצלע (זרע אחר) [הצמח האחר] ונקשרה בו כך (5) יהיה מותר מפני

מנהא מקדאר יסיר ואכבר שדה חרדל שלש קרחות ולדֹלך תציר שדה חרדל ולו זרע שלש קרחות מן גֹיר אלכֹרדל למא כאן יצֹהר דֹלך שדה אותו המין וכֹאלף אלחכמים עלי דֹלך וקאלו אנה לא יגוז לה אן יזרע קרחת מכל מין אלא אן תכון תשע קרחות לבית סאה וכל קרחת מנהא בית רובע אלתי תגי בעידה בעצֹהא מן בעץֹ בעדא מתסאויא ויכון בין כל קרחת וקרחת קריב קרחת אחת דון זראעה וביאן דֹלך אן בית סאה כֹמסין פי כֹמסין ובית רובע עשרה וכֹמס פי עשרה וכֹמס ויבקי בין כל קרחת וקרחת תסעה אדֹרע ותֹלתֹה אכֹמאס ונצף כֹמס ודֹלך קריב מן מקדאר קרחת והדֹה צורה דֹאלך (4): פאן געלת פי בית סאה עשר קרחות פלא יגוז לאן לא יגי אלבעד בינהם מתסאוי ותכון איצֹא בעצֹהא קריבה מן בעץֹ והדֹא הו מעני קולהם פי אלתלמוד ר' מאיר אומר אפילו סמוכות ורבנן סברי ובלבד שלא יהו סמוכות וקאל ר' אליעזר בן יעקב ולו כאנת ארצֹה בית כור לא יגוז לה אן יגעל פיהא מן נוע אכֹר גֹיר קרחת אחת ובית כור הו מתֹל בית סאה תֹלתֹין מרה לאן כור שלשים סאה פיכון מסאחה בית כור כֹמסה וסבעין אלפא פאן געלתהא מרבעה כאן פי צֹלעהא מאיתין ותֹלתֹה וסבעין וסתה אסבאע בתקריב והלכה כחכמים:

שדות רחבות אבל אין זורעין (מהן) [ממנו] אלא שיעור מועט ושדה חרדל הגדול הוא ג' קרחות ומפני זה (יראה) [יהיה] שדה חרדל ואם זרע שלש קרחות ממין אחר [זה] לא היה נראה (אותו המקום שדה) [שדה אותו המין] וחלקו חכמים על זה ואמרו שאסור לו לזרוע קרחת מכל מין אלא אם היו תשע קרחות לבית סאה וכל קרחת מהן בית רובע שתהיו רחוקות זו מזו מרחק שוה ויהיה בין כל קרחת וקרחת קרוב לשיעור קרחת אחת בלא זריעה וביאור זה שבית סאה הוא חמשים על חמשים ובית רובע עשר וחומש על עשר וחומש וישארו בין כל קרחת וקרחת ט' אמות וג' חומשים וחצי חומש וזה קרוב לשיעור קרחת וזו צורתה (4): ואם תשים בבית סאה עשר קרחות אסור (לו) מפני שהמרחק ביניהן אינו שוה ותהיו [ג"כ] קרובות אלו לאלו וזה ענין מה שאמרו בגמרא ר' מאיר אומר אפילו סמוכות ורבנן סברי ובלבד שלא יהו סמוכות ור' אליעזר בן יעקב אומר ואפילו היתה שדהו בית כור אסור לו (לזרוע בו) [לעשות בה] ממין אחר חוץ מקרחת אחת ובית כור הוא כמו בית סאה ל' פעם מפני שהכור ל' סאה ויהיה מדת בית כור חמשה ושבעים אלף ואם תעשה אותה מרובעת יהיה צלע שלה רע"ג ושש שביעיות בקירוב והלכה כחכמים:

י. כל שהוא בתוך בית רובע עולה במדת בית רובע אוכלת הגפן והקבר והסלע עולין במדת בית רובע תבואה בתבואה בית רובע וירק בירק ששה טפחים: תבואה בירק וירק בתבואה בית רובע ר' אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים:

יריד אן כל מא יכון פי בית רובע ידכֹל פי מסאחתה וקד קלנא אן מסאחה

רצונו לומר כל מה שהוא בבית רובע נכנס במדתו וכבר אמרנו שמדת

אלצורה אלת̇אניה[ב] (9) ויכון אלמזרוע מן[א] אלערוגה סבעה[66]) ועשרין ט[פח עלי הד̇ה] אלצורה פי מ[סאחתה והד̇א] אכת̇ר מא ימכן אן יזרע פי ערוגה ששה על ששה אד̇א זרענא פיהא חמשה זרעונים כמא אשרט: היה לה גבול טפח זורעין בתוכה שלשה עשר זרעונים שלשה על כל גבול וגבול עלא הד̇ה אלצורה (10) פיכון מסאחה̈ אלמזרוע מנהא פי הד̇ה אלת̇לת̇ה עשר נוע ת̇לת̇ין[67]) טפח כמא יבין מן הד̇ה אלצורה למן תאמלהא פקאל ר׳ יהודה אנה ימכן אן יזרע פי הד̇ה אלערוגה אלתי הי ששה על ששה ולהא גבול טפח ת̇מאניה עשר נוע את̇ני עשר על הגבול כמא ד̇כר תנא קמא וששה באמצע ויכון מסאחה̈ אלמזרוע מנהא איצ̇א ת̇לת̇ין טפח ותכת̇ר אלאנואע ולא ינקצנא מן מסאחה̈ אלמזרוע שי והד̇ה צורתה (11) פאד̇י תאמלת הד̇ה אלצורה תאמלא חסנא וגדת מסאחה̈ כל מעיין מן אלסתה אלמעיינאת אלתי באמצע שלשה טפחים ותגד אלבעד[68]) בין כל צ̇לעין מתואזיין מן אצ̇לאע תלך אלמעיינאת גד̇ר ת̇לת̇ה ורבע וד̇לך ואחד וארבעה̈ אכ̇מאס בתקריב ותביין הד̇י אן כל סטח מתואזי אלאצ̇לאע אד̇י קסם כל צ̇לע מן אצ̇לאעה בנצפין וצלנא בין אלנקט בכ̇טוט מסתקימה פאן אלשכל אלת̇אני אלחאדת̇ פי דאכ̇ל פי[69]) אלשכל אלאול תכון מסאחתה נצף מסאחה̈ אלשכל אלאול אלד̇י קסמנא אצ̇לאעה פאד̇י תאמלת כל מעיין מן אלסתה אלמעיינאת אלתי זרעת פי דאכ̇ל אלערוגה אלתי הי ששה על ששה תגד כל מעיין מנהא עלי אלצורה אלתי ד̇כרנא ויכון אלשכל אלד̇י אנעמל פיה אחד אלמעיינאת פי טולה

הצורה השנית (9) ויהיה מה שנזרע מן הערוגה בזו הצורה שעור מדתו כ״ז טפח וזה תכלית מה שיוכל לזרוע בערוגה שהיא ו׳ על ו׳ כשיזרע בה חמשה זרעונים (בלבד)[31]) על התנאי שאמרנו: היה לה גבול (גבוה) טפח זורעין בתוכה י״ג [זרעונים] ג׳ על כל גבול וגבול כמו הצורה הזאת (10) ויהיה מדת הזרוע ממנה באלו השלשה עשר מינים ל׳ טפח כמו שנתבאר בזו הצורה למסתכל בה ואמר ר׳ יהודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ולה גבול טפח י״ח מינין י״ב על הגבול כמו שאמר תנא קמא וששה באמצע ויהיה מדת הזרוע ממנה [כמו כן] ל׳ טפחים וירבו המינים ולא יחסר לנו ממדת הזרוע כלום וזו צורתה (11) וכשתסתכל בצורה הזאת היטב תמצא מדת כל מסומן מן הששה המסומנים שבאמצע ג׳ טפחים ותמצא המרחק בין שני צלעים שהם (משתנים) [משתוים][32]) מצלעות אותם המסומנים גדר שלשה ורביע והוא אחד וד׳ חמישיות בקירוב ופירוש זה שכל שטח משתוה הצלעות כשנחלק כל צלע מצלעיו לשני חלקים והחברנו בין הנקודות בקוים ישרים (יהיה) תבנית השני הנעשה בתוך התבנית הראשון תהיה מדתו חצי [מדת] התבנית הראשון אשר חלקנו צלעיו וכשתסתכל כל מסומן מן הו׳ המסומנים שנזרעו בתוך הערוגה שהיא ו׳ על ו׳ תמצא כל מסומן מהם על הצורה אשר זכרנו ויהיה התבנית שנעשה בו אחד מן המסומנים בארכו ג׳ טפחים ורחבו ב׳ טפחים ויהיה מדת המסומן שבתוכו ג׳ טפחים וזו צורתו (12) וכל אלו הענינים מבוארים למי שיש לו חלק בחכמת המדות והתשבורת אבל כל מי שלא יסתכל בחכמה ההיא

ראש תור ונאחיך[62]) אן כאנת זאויה̈ הד̇י בלזק זאויה̈ הד̇י הכד̇א (6) אמא אן כאן צ̇לע הד̇י אלנבאת מקאבל צ̇לע אלת̇אני עלא הד̇ה אלצורה (7) לא יחל אן ילזק אחדהמא באלת̇אני לאן יכ̇תלט אלגמיע ויציר כלאים פוגה אלפצל בינהמא[63]) על[י אחד ת̇לת̇]ה̈ אוגה אחדהא אן יחפר בינהמא חפירא פי עמקהא טפח ופי טולה ששה טפחים אן כאנא אלנועין ירק כמא יבין פי הד̇א אלפרק אן[64]) יגעל בינהמא גבול ארתפאעה טפח וערצ̇ה טפח: ואלוגה אלת̇אני אן יבעד בינהמא טפח ומחצה והו מקדאר אלא תרצ̇ע בעצ̇הא מן בעץ̇: ואלוגה אלת̇אלת̇ אן ירד אוראק הד̇י אלנבאת אלי הד̇ה אלגהה אלאכ̇רי[65]) ואוראק אלנבאת אלת̇אני אלי אלגהה אלאכ̇רי חתי תנעזל ותצ̇הר מנעזלה כמא יבין פי הד̇א אלפרק פעלי הד̇ה אלאצול כלהא קאל אן ערוגה ששה על ששה ימכן אן יזרע פיהא כ̇מסה̈ אנואע מן אלזראיע ולא תכון כלאים והד̇ה צורתהא (8): פיכון מסאחה̈ מא אנזרע מן הד̇ה אלערוגה ארבע ועשרין טפח כמא יבין מן אלצורה וקד כ̇צצת הד̇ה אלערוגה פי אלתלמוד וקאלו ערוגה בחרבה שנינו יעני אנה לא יגוז אן תזרע כמא צוורנא אלא אן תכון פי רחבה וחדהא ולא יכון חולהא ערוגה ת̇אניה ללא תכ̇תלט אלזרעים אלתי פי גהה̈ מן גהאת אלערוגה מע אלזרעים אלתי פי אלערוגה אלת̇אניה אלתי בלזקהא ואעתרצ̇נא הנאך וקלנא לאי שי לא נביח לה אן יזרע כ̇ארג ען אלערוגה כנגד הקרנות אלתי ליס פיהא שי מזרועא וקלנא אן תחרימנא אן יזרע כ̇ארגא ענה כ̇שייתנא אן ימלי את הקרנות ויכון זרעה לאלערוגה עלי הד̇ה

שהוא ראש תור וכל שכן אם היתה זוית (זרע) זה (נדבקה בזוית) [סמוכה לזוית] האחר כך (6) (ואם) [אבל אם] יהיה צלע (הזרע) [הצמח] הזה מקביל לצלע השני כמו זאת הצורה (7) אסור (להדביק האחת בשנית) [לסמוך אחד מהם לשני] מפני שיתערב הכל ויהיה כלאים ודרך ההפרש ביניהם על אחד מג' דרכים האחד לחפור ביניהם חפירה שיהא בעמקה טפח ובארכה ששה טפחים אם שני המינים הם ירקות כמו שיתבאר בזה הפרק או ישים ביניהם גבול שיהיה רומו טפח ורחבו טפח והדרך השני להרחיק ביניהם טפח ומחצה והוא שיעור שלא יינק זה מזה והדרך השלישי להחזיר העלים של (זרע) [צמח] זה לזה הצד והעלים של (זרע אחר לצד שני) [הצמח השני לצד אחר] עד (שיראו) [שיהיו מובדלות ויראו] מובדלות כמו שיתבאר בזה הפרק ועל כל אלו העקרים (שנאמר) [אמר] שערוגה ו' על ו' אפשר לזרוע בה ה' מינין מהזרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה (8) ויהיה (מדה כל) [מדת] מה שנזרע מזו הערוגה כ"ד [טפח] כמו שיתבאר (בגמרא) [בצורה] וכבר יחדו זאת הערוגה בגמרא ואמרו ערוגה בחרבה שנינו ר"ל שאסור לזרוע אותה כמו שציירנו אלא אם תהיה בחורבה לבדה ולא תהיה סביבותיה ערוגה אחרת כדי שלא יתערבו (בו) הזרעים שבאחת מצידי הערוגה עם הזרעים שבערוגה השניה הסמוכה לה והקשינו שם ואמרנו מפני מה לא התרנו לו לזרוע חוץ מן הערוגה כנגד הקרנות שאין בה דבר זרוע ואמרנו (שהוא אסור) [שהאיסור לזרוע חוצה לה גזירה] שמא ימלא הקרנות ויהיה זריעתו לערוגה על זו

קבצה ונחן נחתאג טפח ומחצה כמא אצלנא וכונה טפח ושני חומשין ביין גרא ודלך לאן צלע כל ואחדה מן אלתשעה זרעונים אנמי הו[73]) טפח על טפח וקטר טפח על טפח אנמי הו טפח ושני חומשין בתקריב: כמא קרבו פי קולהם[74]) כל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ואלדי אוגב איצא אן לא יקול פי ערוגה ששה על ששה זורעין בתוכה תשעה זרעונים ודלך ביין עלי הדה אלצורה (14): לאן כל מא אנזרע מנהא תשעה טפחים פקט ועלי אלצורה אלמתקדמה יכון מסאחה אלמזרוע מנהא ארבעה ועשרין טפח כמי ביינא פי מא תקדם פלדלך קאל חמשה ולם יקול תשעה ואנמא קצדה[75]) לערוגה ששה לאנהא אקל ערוגה תעמל אעני מן דראע פי דראע פאעלמנא אנה ימכן אן יזרע פי אצגר ערוגה זראריע מכתלפה ולא תכון כלאים עלי מא ביינא ואוצחנא:

ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ומה שהצריכו כמו כן שלא יאמר בערוגה שהיא ו' על ו' זורעין בתוכה תשעה זרעונים זה מבואר בצורה זו (14) לפי שכל מה שנזרע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל הצורה שהקדמנו יהיה [מדת] הנזרע ממנה כ"ד טפחים כמו שביארנו במה שהקדמנו ומפני כן אמר ט' ומה שכיון לערוגה ו' (על ו') מפני שהיא פחותה מכל הערוגות ר"ל אמה על אמה ובא ללמדנו שאפשר לזרוע בערוגה הקטנה מכל הערוגות זרעונים משתנים ולא יהיו כלאים כמו שביארנו וגלינו:

ב. כל מין זרעים אין זורעים בערוגה כל מין ירקות זורעין בערוגה החרדל והאפונין השופין מין זרעים: האפונין הגמלונין מין ירק: גבול שהיה גבוה טפח ונתמעט כשר שהיה כשר מתחלתו התלם ואמת המים שהן עמוקין טפח זורעין לתוכן שלשה זרעונים אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע:

אלירקות יזדרע מנהא קליל ולדלך תזרע ערוגות ומיני זרעים אלתי תזרע מנהא ארץ מתסעה פלא תזרע ערוגות ערוגות פיקול אן אלדי תקדם לה מן אבאחה חמשה זרעונים בערוגה ושלשה עשר אן כאן מעהא גבול טפח כמא צוורנא אנמי דלך במיני ירקות פקט אמא מיני זרעים פלא[76]) אנהא תצהר כלאים: אפונין השופין אלחמץ אלאמלס ואסם אלמברד שופינא לכונה ימלס אלשי אלמברוד גיסוי סטחה: והאפונין הגמלונין אלחמץ אלכביר וכדא פי אללגה אלסריאנייה[77]) יקולון

הירקות יזרעו מהן מעט ועל כן הן נזרעות ערוגות ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה אין זורעין אותן ערוגות [ערוגות] והוא אומר שמה שהקדים בהתרת חמשה זרעונים בערוגה וי"ג אם יש לה גבול טפח כמו שציירנו [אין] זה [כי אם] במיני הירקות בלבד אבל מיני זרעים אסור מפני שהם נראין כלאים: אפונין השופין הם (הזרעים) החלקים ממלת התרגום ושפית יתיה בשופינא[34]) והאפונים הגמלנים הם הגסים וכן בלשון ארמית אומר לכל דבר גדול גמלאה איזה דבר שיהיה ואם

שלשה טפחים ופי ערצ׳ה שני טפחים ותכון מסאחתה ששה טפחים פתכון מסאחה אלמעיין אלתי דאכ׳לה שלשה טפחים והד׳ה צורה ד׳לך (12): והד׳ה אלמעאני כלהא ביינה למן שארך פי עלם אלהנדסה אמא מן לם ינט׳ר מנהא שיא פיחמל הד׳ה אלמעאני כלהא תקלידא ואן כאן חסן אלד׳הן גדא פג׳איתה אן יתצוור אלכ׳בר פקט לא אן יתברהן לה: וארגע אלי אלג׳רץ׳ וקד אעתרץ׳ פי אלת[למוד] עלי קול תנא קמא אחד באמצע וקאלו ונתני ששה באמצע: וראמו פך הד׳א אלאעתראץ׳ ולם יתלכ׳ץ להם ואנמא קלת לך ד׳לך לתעלם אן תוגיה[70]) רבי יהודה תוגיהא[71]) צחיחא ולקד כאן נקול אן רבי יהודה מכ׳אלף עלא תנא קמא ווגה אלאכ׳תלאף בינהמא אן רבי יהודה לא יביח אן יכון אחד באמצע לאנה תט׳הר אלערוגה כלהא מן ד׳לך אלנוע ותכון אלאנואע אלתי על הגבול תט׳הר כלאים עלא אלנחו אלד׳י תקדם לנא פי קו׳[72]) מפני שנראית כשדה חרדל ויכון תנא קמא יביח ד׳לך ולאבאחה הד׳י אלג׳רץ׳ קצד תנא קמא פי קו׳ אחד באמצע ולם יקול ששה באמצע לכן לים הד׳י אלתלכ׳יץ פי אלתלמוד ואלד׳י תלכ׳ץ מן הד׳י כלה וצח מן אלתלמוד אנה יגוז לה אן יזרע אחד באמצע ויגוז לה איצ׳א ששה באמצע כמא צוורנא ואן אעתרצ׳ת וקלת ולם לם יקול ר׳ יהודה תשעה באמצע וד׳לך ממכן עלי הד׳ה אלצורה (13) והו לא ינקצה מן מסאחה תלת׳ין אלמזרועה פי אלערוגה שיא פלתעלם אן ד׳לך ג׳יר ממכן לאנה יגי בין צ׳לעי אלנבאתין מן אלתסעה אקל מן טפח ומחצה וד׳לך אן אלתסעה אנואע אלתי דאכ׳להא יכון בין צ׳לע כל ואחד וצאחבה קבצ׳ה וכ׳מסי

ילמוד אלו הדברים בקבלה (ואם) [ואפי׳] יהיה לו שכל טוב יהיה תכלית הבנתו לראות בעין לבו הענין לא שיתבאר לו במופת: והנני חוזר לענין וכבר הקשו בגמרא על דברי ת״ק אחד באמצע ואמרו וניתני ששה באמצע והשתדלו לפרק קושיא זו ולא עלתה בידם אבל אמרתי לך זה ללמדך שדעת ר׳ יהודה (בענין זה) נכון ואמת היינו יכולין לומר שר׳ יהודה חולק על ת״ק ודרך המחלוקת ביניהם שר״י אינו מתיר להיות אחד באמצע מפני שהערוגה נראית כלה מן מן המין ההוא ויהיו המינין שעל הגבול נראין כלאים על הדרך (הזה) אשר הקדמנו באמרו מפני שנראית כשדה חרדל ונמצא תנא קמא מתירו ולהתיר זה הענין נתכוין ת״ק באמרו אחד באמצע ולא אמר ו׳ באמצע אבל אין זה הפירוק בגמרא ומה שנתפרק מכל (הענין) [זה] ונתברר בגמ׳ שמותר לו לזרוע אחד באמצע ומותר לו ג״כ ו׳ באמצע כמו שציירנו ואם תרצה להקשות ותאמר ולמה לא אמר ר׳ יהודה ט׳ באמצע (והוא) [וזה] אפשר להיות על זו הצורה (13) והרי (הוא) לא יחסר [לו] ממדת השלשים הזרועים בערוגה כלום[33]) יש לך לדעת שזה אי אפשר מפני שיהיה בין ב׳ צלעי ב׳ (הזרעים) [הצמחים] מן התשעה פחות מטפח ומחצה וזה כי הט׳ מינים שבתוכה יהיה בין צלע כל אחד לחבירו טפח וב׳ חמישיות ואנו צריכין לטפח ומחצה כמו (שציירנו) [שהשרשנו] (ודרך היותו) [והיותו] טפח ושני חומשים מבואר היטב לפי שצלע כל אחד מן הט׳ זרעונים הוא [רק] אלכסון טפח על טפח ואלכסון טפח על טפח הוא טפח וב׳ חומשין בקירוב כמו שאמרו בדבריהם על דרך קרוב כל אמתא

קו' ירק בירק ששה טפחים לאן ד̇לך אלבעד אנמי הו בין שדה ירק ושדה ירק אחר ופי הד̇ה אלהלכה אנמי תכלם פי שדה ירק אד̇י אראד אן יזרע פיהא כ̇טא ואחדא פקט מן ירק אחר[85]) כמא קאל ומבקש ליטע בתוכה שורה שלירק אחר פלד̇לך יגזיה אלתלם כמא ביינא והלכה כר' עקיבה:

שדה ירק לשדה ירק אחר ובהלכה זו לא דבר אלא בשדה ירק כשירצה לזרוע בה שורה אחת בלבד מין ירק אחר כמו שאמר ומבקש ליטע בתוכה שורה של ירק אחר ולפיכך יספיק לו התלם כמו שביארנו והלכה כרבי עקיבה:

ד. הנוטע שתי שורות שלקשואין שתי שורות שלדלועין שתי שורות שלפול המצרי מותר: שורה שלקשואין שורה שלדלועין שורה שלפול המצרי אסור: שורה שלקשואין שורה שלדלועין שורה שלפול המצרי ושורה שלקשואין ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין:

אד̇י נטע שתי שורות מן כל נוע פתצ̇הר כאנהא שדה שלקשואין ושדה שלדלועין ושדה שלפול המצרי[86]) ובשרט אן יכון תלם בין כל שתי שורות מן הד̇י אלנוע ושתי שורות מן אלנוע אלת̇אני אמא אן כאנת שורה אחת מן כל נוע מן הד̇ה אלת̇לת̇ה אנואע פד̇לך חראם לאן יצ̇הר אלגמיע מכ̇תלט וכאנה זרע במפולת יד ולא יפיד אלתלם אלד̇י בין שורה ושורה פי הד̇ה אלת̇לת̇ה אנואע כ̇אצה̇ וד̇לך לאן אוראקהא תמתד אמתדארא כת̇ירא ותדכ̇ל בעצ̇הא עלי בעץ̇ ותכ̇תלט אלצפין גמיעא וכד̇י קאלו פי אלתלמוד[87]) שאני הכא דאיכא שראכי פאנה אד̇י נטע שורה שלקשואין ושורה שלדלועין ושורה שלפול המצרי ושורה רביעית שלקשואין פיקול ר' אליעזר אנ̇ ות̇ם שתי שורות שלקשואין נחסבהא כאנהא מתצלה ותחל ותכון שורה שלדלועין ושורה שלפול המצרי כאנהא זרעת פי שדה קשואין פחכמהא אן יגזיהא אלתלם כמא תקדם פי אלהלכה אלתי קבל הד̇ה ואלחכמים

כשיטע שתי שורות מכל מין (ונראין) [נראין] כאילו הוא שדה של קשואין ושדה של דלועין ושדה של פול המצרי (מותר)[36]) ובלבד שיהא התלם בין כל שתי שורות [מזה המין ושתי שורות] ממין שני אבל אם היתה (השורה) שורה אחת מכל מין מאלו השלשה מינים הוא אסור מפני שהכל נראה כמעורב וכאילו זרע במפולת יד ולא יועיל התלם שבין שורה לשורה באלו הג' מינין (לבד) [להפריש] מפני שהעלים שלהם מתפשטים מאוד ונכנסין קצתם בקצתם ויתערבו שתי השורות וכן אמר בגמרא שאני הכא דאיכא שראכי ואם נטע שורה של קשואים ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי ושורה רביעית של קשואים רבי אליעזר אומר מאחר שיש שם שתי שורות של קשואין נחשבות כאילו הן מחוברות (כאחד) ויהיה מותר ותהיה [שורה] של דלועין ושל פול המצרי כאילו נזרעה בשדה קשואין ודינה (שיפסיק) [שיספיק] לה התלם כמו שהקדמנו בהלכה הקודמת לזאת וחכמים

לאלשי אלכביר גמלאה כאן מא כאן ואדֹא כאן בין נוע ונוע גבול גבוה[78]) אלדֹי יפצל בין אלנועין תֹם נקץ ארתפאעה פתלך אלזרעים באקיה עלי גואזהא[79]) ולא נכלפה אן יזיד פי ארתפאעה חתי ירדה מן טפח אלא פי אלמסתקבל פאנה לא יגוז לה אן יזרע ען גנבי דֹלך אלגבול חתי יזאד פיה וירדה אלי ארתפאע טפח:

(יהיה) [היה] בין כל מין ומין גבול גבוה טפח שהוא מפריש בין שני מינים ואחר כן חסר מגובהו אותם הזרעונים עומדים בהתרתם ולא נכריחהו להוסיף בגובהו עד (שיחזור) [שיחזירהו] לטפח אלא בעתיד (שאינו) [אין] מותר לו לזרוע (מחרש) על צדדי הגבול ההוא עד שיוסיף בו ויחזירהו לגובה טפח:

ג. היה ראש תור ירק נכנס לתוך שדה ירק אחר מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו היתה שדהו זרועה ירק ומבקש ליטע בתוכה שורה שלירק אחר רבי ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו ר׳ עקיבה אומר אורך ששה טפחים ורוחב כמלואו ר׳ יהודה אומר רוחב כמלוא רוחב הפרסה:

קד תקדם[80]) לנא אן מן גמלה מא יפצל בין נועי אלירק תלם פקאל ר׳ ישמעאל אן יחתאג אן יכון דֹלך אלחפיר מתצלא מן אול אלכֹט אלדֹי זרע מין ירק אחר אלי אכֹרה ור׳ עקיבה יקול אן אדֹי כאן פי טולה ששה טפחים פקט יצֹהר אלפצל ולא יחתאג ימד דֹלך אלחפיר עלי טול אלזראעה וקאל אן יחתאג אן יכון מן סעה דֹלך אלחפיר מתֹל עמקה והו קו׳ כמלואו יריד בה כמלא התלם ולו כאן עמקה דֹראע וקאל ר׳ יהודה אן טפח פקט יכון סעה אלחפיר והו קולהם[81]) רוחב הפרסה ואנמא קאל רוחב הפרסה ולם יקול טפח לאנה הרג דלילה פי טי כלאמה לאנה יסתדל עלי הדֹא אלמקדאר מן קו׳ תע׳[82]) והשקית ברגלך כגן הירק פיחתאג אן יכון בין ירק וירק חית יוצֹע אלרגל והו רוחב הפרסה ואלדֹי אוגב אן לא נחוגה[83]) הני ליבעד ששה טפחים כמא תקדם לנא פי אלפרק אלדֹי קבל הדֹא[84]) פי

כבר הקדמנו כי מהדברים המפרישים בין מיני הירקות הוא התלם ואמר ר׳ ישמעאל שיצטרך להיות [זאת] החפירה מפולשת מראש השורה אשר זרע (בה) הירק (האחד) [האחר] עד סופו ור״ע (פירש) [אומר] כי כשיהיה באורכו ששה טפחים בלבד יראה ההפרש ולא יצטרך למשוך החפירה ההיא כפי אורך הזריעה ואמר שצריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה והוא מה שאמר מלואו ר״ל כמלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה ור׳ יהודה אומר טפח בלבד צריך להיות רוחב החפירה והוא [מה] שאמר רוחב הפרסה ואמר רוחב הפרסה ולא אמר רוחב טפח מפני שהוא גלגל ראייתו בתוך דבריו שהוא מביא ראיה על זה השיעור מדברי הכתוב והשקית ברגלך כגן הירק ויצטרך להיות בין ירק לירק מקום להנחת הרגל והוא רוחב פרסה ומה שלא הצרכנוהו בכאן להרחיק ששה טפחים כמו שהקדמנו בפרק שקודם זה באמרו ירק בירק ששה טפחים מפני שהמרחק ההוא הוא בין

אמות כמא ד̇כרנא ויזרע שורה אחת פי וסטהא סעתהא ארבע אמות פיבקי בין שורה שלדלועין ובין קמת בצלים נפסהא שמונה אמות ובעד אלשורה אלת̇אניה מן קמת בצלים שתי אמות פיכון אלבעד בין שתי שורות שלדלועין שתים עשרה אמה: והד̇ה צורה̇ ד̇לך (15): ולא יזאל הד̇א אלתרתיב[89]) עלי אי בעד אחב ועלי מד̇הב ר' עקיבה אלד̇י יקול נוטע שתי שורות ומניח קמת בצלים שתי שורות פיכון אלבעד בין שתי שורות שלדלועין אנמי הו קמת בצלים פקט אלתי סעתהא שמונה אמות אלתי הו רוחב שתי שורות ואלאכ̇תלאף אלד̇י בין אלחכמים ור' ישמעאל אן ר' ישמעאל יחוג אן יכון בין שתי שורות שלדלועין שתים עשרה אמה ואן יכון בין כל שורה מנהא ובין קמת בצלים שתי אמות כמא צוורנא ואלחכמים יקולון אנה לא יחתאג אן יבעד בין שורה שלדלועין ובין קמת בצלים בל אנמי נראעי אן יכון בין שתי שורות שלדלועין שתים עשרה אמה חתי לא תתצל אלשורה באלשורה בל תכון כל ואחדה מנהא שורה אחת בתוך שדה שלבצלים ולא תט̇הר אלארץ̇ כלהא מכ̇תלטה מן בצלים ודלועין והד̇א הו מעני ד̇לך אלניץ אלד̇י פי אלתלמוד הו קולהם ר' ישמעאל אומר שתים עשרה רבנן אמרי שתים עשרה מאי ביניהו סמוכה על דעתיה דר' ישמעאל אסור דרבנן מותר והד̇י אלד̇י קלנא אן עלי מד̇הב אלחכמים מותר לסמוך בשרט אן יכון תלם צ̇רורה בין שורה שלדלועין וקמת בצלים כמא תביין פי הד̇א אלפרק פאן אלחכמים אגרו שורה שלדלועין בתוך שדה בצלים מגרי סאיר אלכ̇צ̇ר אלתי לא תחתאג ג̇יר תלם כמא תביין

שאמרנו ויזרע שורה אחת באמצע רחבה ד' אמות (ונמצא) [ונשאר] בין שורה של דלועין ובין קמת בצלים שתי אמות וקמת בצלים עצמה שמונה אמות ומרחק השורה השנית מקמת בצלים שתי אמות אם כן יהיה המרחק בין שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה וזו צורתה (15) (ועל סדר המרחק הזה יוסיף לעשות כפי מה שירצה) [ועל זה הסדר יוסיף לעשות כפי המרחק שירצה] ועל דעת ר"ע שהוא אומר נוטע שתי שורות ומניח קמת בצלים שתי שורות (ויהיה) [יהיה] המרחק בין שתי שורות של דלועין רוחב קמת בצלים בלבד שרחבה שמונה אמות והוא רוחב שתי שורות והמחלוקת שבין חכמים לר' ישמעאל שרבי ישמעאל מצריך להיות בין שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה ולהיות בין כל שורה מהן ובין קמת בצלים שתי אמות כמו שציירנו וחכמים אומרים שלא נצטרך להרחיק בין שורה של דלועין ובין קמת בצלים אבל יש לו להזהר שיהיה בין שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה כדי שלא תתחבר שורה בשורה אבל תהיה כל אחת מהם שורה אחת בתוך (שורה) [שדה] של בצלים וכדי שלא תראה כל השדה מעורבת מבצלים ודלועים וזה ענין מה שאמרו בגמרא ר' ישמעאל אומר שתים עשרה רבנן אמרי שתים עשרה מאי ביניהו. סמוכה על דעתיה דרבי ישמעאל אסור דרבנן מותר וזה שאמרנו שלדעת חכמים מותר לסמוך ובלבד שיהא התלם על כל פנים בין שורה של דלועין ובין קמת בצלים כמו שנתבאר בזה הפרק שחכמים הנהיגו בשורה של דלועין בתוך שדה בצלים מנהג שאר ירקות שאינם צריכות אלא תלם כמו שנתבאר בהלכה. ג' מפרק זה

יחרמון דלך אד ולם תתצל שתי שורות שלקשואין והלכה כחכמים:

גוזרין כאן מאחר ששתי השורות של קשואין אינן מחוברות והלכה כחכמים:

ה. נוטע אדם קשות ודלעת בתוך גומא אחת ובלבד שתהא זו נוטה לצד זה וזו נוטה לצד זה:

גומא חפרה וקד ביינא אן אלכלאים יראעא פיה מראית העין פלדלך אדי מייל הדי אלנבאת אלי גהה ואלאכר אלי גהה אכרי יטהר מנעזלא ותכציצה קשות ודלעת אלתי להא אמתדאד ואכתלאט כמא ביינא ואנהא לא יגזיהא תלם ומע כונהא כמא דכרנא יגוז לה אן יגמעהא פי מוצע ואחד ובשרט אן יפרק אלאוראק כמא דכר:

גומא היא חפירה וכבר ביארנו שכלאים יש להזהר בו למראית העין ומפני זה (כשיהיה זה נוטה) [אם הטה זה הצמח] לצד זה והאחר[37]) לצד אחר נראה מובדל ויחד קשות ודלעת מפני שעליהם מתפשטים ומסתבכים כמו שביארנו ולא יספיק[38]) להם תלם ואע״פ שהם כמו שזכרנו מותר לו לאסוף אותם במקום אחד ובלבד שיפריד העלים כמו שביארנו:

ו. היתה שדהו זרועה בצלים ומבקש ליטע בתוכה שורה שלדלועין ר׳ ישמעאל אומר עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות ועוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת ר׳ עקיבה אומר עוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות ועוקר שתי שורות ומניח שתי שורות וחכמים אומ׳ אם אין בין שורה לחברתה שתים עשרה אמה לא יקיים את הזרע שבנתיים:

ינבגי אן תעלם אן שורה שלדלועין מקדארהא ארבע אמות פקאל ר׳ ישמעאל אנה יקלע מקדאר שתי שורות שלדלועין ודלך סעה שמונה אמות ויגרס מנהא שורה אחת והי סעה ארבע אמות ויתרך מן קמת בצלים מקדאר שתי שורות ודלך שמונה אמות ויקלע איצא מקדאר שתי שורות ודלך סעה תמאניה אדרע ויזרע מנהא שורה אחת שלדלועין ודלך ארבע אמות פיכון אלבעד בין שתי שורות שלדלועין ענד ר׳ ישמעאל אתני עשר דראעא ודלך אן אלשתי שורות אלתי יקלע[88]) סעתהא שמונה

יש לך לדעת ששורה של דלועין שעורה ארבע אמות ומפני זה אמר ר׳ ישמעאל שיעקור שעור שתי שורות של דלועין[39]) שהם [רוחב] שמונה אמות ויטע מהם שורה אחת שהיא רוחב ארבע אמות ומניח מקמת בצלים שעור שתי שורות שהם שמונה אמות ויעקור כמו כן [שעור] שתי שורות שהן רוחב שמונה אמות ויזרע מהם שורה אחת של דלועין שהוא ארבע אמות ונמצא המרחק בין שתי שורות של דלועין לרבי ישמעאל שתים עשרה אמה מפני ששתי השורות שעקר רחבם שמונה אמות כמו

אשר מן כלאי הכרם ואלאמר באלעכס כמא יבין בעד פקאל להם נעם אנהא אתקל חכם לאן גפן יחידית יבעד ענהא ששה טפחים ויזרע אלתבואה ודלעת יחידית אד׳י כאנת מזרועה יבעד ענהא בית רובע וחיניד׳ יזרע אלתבואה לאנהא קד אמתדת ושגלת מוצ׳עא מתסעא והד׳א אמר מגמע עליה מן אלכל וכ׳אלף ר׳ מאיר וקאל לא תקול אן בית רובע פקט הו אלד׳י יבעד מן דלעת יחידית אלא תלת בית סאה ומתי מא כאן שלשה דלועין פי בית סאה חרם זראעה אלתבואה פיהא וקאל ר׳ יוסי בן החוטף אפרתי אן פי בית כור תכון שלשה דלועין ותחרם אלזראעה פיהא פתכון ענדה דלעת יחידית תחתאג בית עשרה סאין וקד ביינא מראת אן מסאחה בית סאה אלפין וכ׳מס מאיה ד׳ראע ובית רובע גז מן ארבעה ועשרין מן בית סאה ובית כור תלתין מתלא מן בית סאה והלכה כתנא קמא:

בזו המסכתא שעבודת הגפן ששה טפחים וזה יש לתמוה עליו היאך תשים כלאי זרעים יותר חמורים מכלאי הכרם והדבר הפך כמו שיתבאר אח״כ אמר להם אמת שהיא יותר חמורה לפי שגפן יחידית ירחיק ממנה ו״ט ויזרע התבואה ודלעת יחידית כשתהיה נטועה ירחיק ממנה בית רובע ואז יזרע התבואה מפני שמתפשטת ואוכלת מקום רחב וזה הדבר הסכמת הכל וחלק ר׳ מאיר ואמר אין לך לומר שבית רובע בלבד הוא צריך להרחיק מן דלעת יחידית אלא שליש בית סאה וכשיהיו ג׳ דלועין בבית סאה אסור לזרוע בה תבואה ואמר ר׳ יוסי בן החוטף אפרתי שאם יהיה בבית כור ג׳ דלועין אסור לזרוע בו ולדעתו דלעת יחידית צריכה בית י׳ סאין וכבר ביארנו פעמים שמדת בית רובע אלפים וחמש מאות אמה ובית רובע חלק כ״ד מבית סאה ובית כור ל׳ בית סאה והלכה כתנא קמא:

פרק רביעי.

א. קרחת הכרם בית שמאי אומרין עשרים וארבע אמות בית הלל אומרין שש עשרה אמה מחול הכרם בית שמאי אומרין שש עשרה אמה בית הלל אומרין שתים עשרה אמה: איזו היא קרחת הכרם כרם שחרב מאמצעו אם אין שם שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם היו שם שש עשרה אמה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר:

קרחת אסם אלמוצ׳ע אלאגרד אלתי זאלת מנה אלשגר והו מאכ׳וד׳ מן קרח אלד׳י הו ד׳האב אלשער מן אלראס אם אין שם שש עשרה אמה הו סתם משנה עלי מד׳הב בית הלל וקו׳ נותנין לו עבודתו הו אן יבעד מן אלשגר ארבע אד׳רע מן כל גהה והי עבדת הכרם כמי יבין ויזרע אלת׳מאניה אד׳רע אלבאקיה פמא זאד:

קרחת שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו האלנות והוא גזור ממלת קרח [ו]הוא [כלות השער מן הראש] אם אין שם שש עשרה אמה היא סתם משנה לדעת ב״ה ומה שאמר נותנין לו עבודתו הוא שירחיק מן האילנות ד׳ אמות מכל צד והיא עבודת הכרם כמו שיתבאר ויזרע השמונה אמות הנשארות ומה שנוסף:

פי אלהלכה אלת̇אלת̇ה מן הד̇י אלפרק ור׳ ישמעאל יחוג בעד ד̇ראעין לכון אלדלועין ממתדה̇ אלאוראק כמא ביינא ותל̇ציצה אלבצלים יושך אן כד̇לך כאנה̇[90]) אלעאדה ענדהם והלכה כחכמים:

ור׳ ישמעאל מצריך מרחק שתי אמות לפי שעלי הדלועין מתפשטין כמו שביארנו ויחד הבצלים מפני שאפשר שכן היה המנהג אצלם והלכה כחכמים:

ז. דלעת בירק כירק ובתבואה נותנין לה בית רובע היתה שדהו זרועה תבואה ומבקש ליטע בתוכה שורה שלדלועין נותנין לה עבודתה ששה טפחים ואם הגדילה יעקור מלפניה ר׳ יוסי אומ׳ נותנין לה עבודתה ארבע אמות אמרו לו התחמיר זו מן הגפן אמר להן מצינו שזו חמורה מן הגפן שגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים ודלעת יחידית נותנין לה עבודתה בית רובע ר׳ מאיר אומר משום ר׳ ישמעאל כל שלשת דלועין לבית סאה לא יביא זרע לתוך בית סאה ר׳ יוסי בן החוטף אפרתי אומ׳ משום ר׳ ישמעאל כל שלישה דלועין לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור:

דלעת בירק כירק יעני אנה יבעד מן אלירק מקדאר עבודת ירק וקד תקדם[84]) לנא אן עבודת ירק ששה טפחים ואן אראד אן יזרע שדה דלעת בגנב שדה תבואה יבעד מת̇ל עבודת תבואה והי בית רובע פאן אראד אן יזרע פי שדה תבואה צפא ואחדא פקט[91]) לכונה פרד שורה ולים פי ערץ̇ אלשורה ג̇יר אצל ואחד ואם הגדילה יעקור מלפניה יעני אן אמתדת אג̇צאן תלך אלשורה ודכ̇לת פי טי ששה טפחים יקטע מן בין ידיהא כל מא אמתד וקאל ר׳ יוסי אנה יבעד אלשורה ארבע אמות וקאלו לר׳ יוסי תגעל חכם שורה אחת שלדלעועין אלתי הי במנזלה̇ דלעת אחת לאן אלצף̇ כלה דלעת אמאם דלעת הו את̇קל מן חכם אלגפן אלד̇י לא יחתאג אן יבעד ען אלתבואה ג̇יר ששה טפחים ויג̇רס גפן יחידית כמא יבין פי הד̇ה אלמסכתא אן עבודת הגפן ששה טפחים והד̇א מן אלעגב כיף̇ תגעל כלאי זרעים

דלעת בירק כירק ר״ל שירחיק [מן] הירק כשעור עבודת ירק וכבר הקדמנו שעבודת ירק ששה טפחים ואם רצה לנטוע (שורה של) [שדה] דלעת לצד שדה של תבואה ירחיק כשעור עבודת תבואה והיא בית רובע ואם רצה לנטוע בשדה תבואה שורה אחת בלבד של דלועין ירחיק מן התבואה ששה טפחים בלבד לפי שהיא שורה יחידית ואין במרחק השורה אלא שורש אחד[40]): ואם הגדילה יעקור מלפניה ר״ל שאם נתפשטו הענפים של השורה ההיא ונכנסו בתוך ו׳ טפחים יעקור מלפניה כל מה שהאריך ונתפשט וא״ר יוסי צריך להרחיק השורה ד׳ אמות ואמרו לר׳ יוסי היאך תשים דין שורה אחת של דלועין שהיא נחשבת כדלעת אחת לפי שכל (השורות) [השורה] דלועות זו אצל זו שיהיה יותר חמור מדין גפן שאין צריך להרחיק מן התבואה אלא ו׳ טפחים ליטע גפן יחידית כמו שיתבאר

ואלכרם מן גהה אכ̇רי לפצל אלגדאר בינהא ולכנהם קאלו פי אלתלמוד רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהוא מרחיקין ארבע אמות מעיקרי הגפנים לגדר וחריץ אלחפיר והו איצ̇א פאצל ויזרע עלי האשיתה ויגרס עלי אלחאשיה אלאכ̇רי דון בעד:

ביניהן אבל אמרו בגמרא רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהוא מרחיקין ד' אמות מעיקרי הגפנים לגדר וחריץ הוא חפירה והוא גם כן מפריש ומותר לזרוע על שפתו ולנטוע על השפה האחרת בלא מרחק:

ד. מחצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי הרי זה במחיצה וגדר שנפרץ עד עשר אמות הרי הוא כפתוח יתר מכאן כנגד הפרצה אסור נפרצו בו פרצות הרבה אם העומד מרובה על הפרוץ מותר ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרצה אסור:

אלאצל ענדנא פי גמיע אלאחכאם כל פחות משלשה כלבוד דאמי אעני אנה כאלמתצל והד̇י אלאמר הלכה למשה מסיני ואלמקדאר אלד̇י יכנס בו הגדי בבת אחת הו שלשה טפחים לא אקל פכל מחיצה ימכן אן ידכ̇ל מנהא אלגדי פי חין גריה דון צ̇גט פליס מחיצה: העומד מרובה על הפרוץ אן תכון מסאחה̈ אלקאים מן אלחאיט אכת̇ר מן מסאחה̈ גמלה̈ אלמואצ̇ע אלמנהדמה כלהא אד̇י גמעת וקו' כנגד הפרצה אסור יעני אנה לא יגוז לה אן יזרע אמאם אלפרצה חתי יבעד מן אלגפנים כדי עבודת הכרם והי ארבע אמות ואן כאן פרוץ כעומד פד̇לך חלאל אעני אן יזרע כנגד הפרצה:

העיקר בידינו בכל הדינים שכל פחות מג' טפחים כלבוד דמי ר"ל שהוא כמחובר ודבר זה הלכה למשה מסיני והשעור שיכנס בו הגדי בבת אחת הוא ג' טפחים ולא פחות וכל מחיצה שאפשר להכנס בה הגדי בשעת מרוצתו (ברוחק) [בלא דוחק] אינה מחיצה והעומד מרובה על הפרוץ שתהיה מדת העומד מן הקיר יותר ממדת כל המקומות הפרוצים בו כשיהיו נכללים ומה שאמר כנגד הפרצה אסור ר"ל שאינו מותר לזרוע אצל הפרצה עד שירחיק מן הגפנים כדי עבודת הכרם והיא ד' אמות ואפילו אם יהיה הפרוץ כעומד הוא מותר לזרוע כנגד הפרצה:

ה. הנוטע שורה שלחמש גפנים בית שמאי אומרין כרם בית הלל אומרין אינו כרם עד שיהיו שם שתי שורות לפיכך הזורע ארבע אמות שבכרם בית שמאי אומרין קידש שורה אחת בית הלל אומרין קידש שתי שורות:

אלאכ̇תלאף פי שורה הל תתסמא כרם אם לא פאן אלכרם יבעד ענה

המחלוקת בשורה אם נקראת כרם אם לא שהכרם מרחיקין ממנו ארבע אמות

ב. איזה הוא מחול הכרם בין הכרם לגדר אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם היו שם שתים עשרה אמה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר:

מחול הכרם תמאמה ודֿהאבה והו מן קולהם מחל ימחול יעני יתרך אלשי ויהבה נותנין לו עבודתו אן יבעד מן אלשגר ארבע אמות אלתי הי עבודת הכרם ויזרע חתי אלי אלגדאר ודֿלך תֿמאניהֿ אדֿרע ואנמא קלנא אנה מנדֿ יבקי בין אלשגר ואלגדאר אקל מן שתים עשרה יחרם אלזרע הנאך לאן אלדֿי יבקי ממא ילי אלגדאר מהמל הו ענדה ופיה נייהֿ אלטרחאן[92]) וכדֿא קאלו בהדֿי[93]) כותל דלא מזדרע ליה[94]) אפקורי מפקר ליה אמא אן כאן בעידא ען אלכותל פהו ישאחח עליה ומנדֿ יבעד ארבע אמות פקד פצל ואבאן והו קולהם ואידך אי איכא ארבע אמות חשיב ואי לא לא חשיב:

מחול הכרם הוא מקום הפנוי מן הכרם (שאין שם גפנים) והוא מדבריהם (מענין מחילה) [מחל ימחול] ר״ל עזיבת הדבר[41]): נותנין לו עבודתו להרחיק מן האילנות ד׳ אמות שהוא עבודת הכרם ויזרע עד הגדר[42]) שהוא ח׳ אמות ומה שאמרנו שכשישאר בין האילנות והגדר פחות מי״ב אמה לא יביא זרע לשם מפני שהנשאר אצל הגדר הוא הפקר ובלבו לעזוב אותו וכן אמרו בהדי כותל דלא מזרע ליה אפקורי מפקר ליה אבל מה שהוא רחוק מן הכותל הוא מקפיד עליו ומאחר שהרחיק ד׳ אמות כבר הפריש והבדיל והוא מה שאמרו ואידך אי איכא ד׳ אמות חשיב ואי לא לא חשיב:

ג. ר׳ יהודה אומ׳ אין זה אלא גדר הכרם ואיזה הוא מחול הכרם בין שני כרמים ואיזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה:

ר׳ יהודה כאן יסמי אלמוצֿע אלדֿי בין אלכרם ואלגדאר גדר הכרם וכאן יסמי מחול הכרם אלארץֿ אלגרדה אלתי בין כרמין אתֿנתין פיקול ר׳ יהודה אנה אדֿי כאן בין אלכרמין שתים עשרה אמה יגוז לה אן יתרך ארבע אמות להדֿא אלכרם וארבע לדֿלך ויזרע אלארבע אדֿרע אלבאקיה ותנא קמא ירי אן בין שני הכרמים חכמה כחכם כרם שחרב מאמצעו ואין הלכה כר׳ יהודה וקו׳ איזה הוא גדר יריד בה גדר אלדֿי יפצל בין אלכרם ומא סואה חתי יזרע אלזרע בגנב הדֿי אלגדאר מן הני

ר׳ יהודה היה קורא שם המקום שבין הגדר והכרם גדר הכרם והיה קורא מחול הכרם המקום הפנוי שבין שני הכרמים מפני זה אמר ר״י כשיהיה בין ב׳ הכרמים י״ב אמה מותר לו להניח ד׳ אמות לכרם האחד וד׳ אמות לכרם האחר ויזרע ד׳ אמות הנותרות ותנא קמא סבר שמה שיש בין שני הכרמים דינו כדין כרם שחרב מאמצעו ואין הלכה כר׳ יהודה ומה שאמר איזהו גדר ר״ל הגדר המפריש בין הכרם לזולתו עד שיוכל (להניח) [לזרוע] הזרע מצד גדר זה מכאן והכרם מצד אחר שהגדר יפריש

דֿלך ליחרם אלזרע פי מא בינהמא ולתציר גמיעא כרם ויבעד ארבע אמות ענהא כמא ביינא ועלי אנהא אחת בתוך שלו ואחת בתוך שלחבירו ואם עירסן משתק מן ערים והו אלעריש ויריד בדֿלך אן יצֿם אגֿצאן בעצֿהא לבעץֿ וירדהא ערישא ואחדא ואין הלכה כרבי יהודה:

שיהיה אסור לזרוע ביניהם ויהיה הכל כרם וירחיק ד׳ אמות מהן כמו שביארנו ואע״פ שהוא אחת בתוך שלו ואחת בתוך של חבירו: אם עירסן נגזר ממלת ערים והוא הגפן הסורחת שיסככו ענפיה כמו סכה[43]) ר״ל אם אסף ענפי זאת עם זאת ועשה מהם ערים אחד (הרי אלו מצטרפות) ואין הלכה כר׳ יהודה:

ח. הנוטע שתי שורות אם אין ביניהן שמונה אמות לא יביא זרע לשם היו שליש אם אין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם ר׳ אליעזר בן יעקב אומ׳ משום ר׳ חנינה בן חכינאי אפלו חרבה האמצעית ואין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה לא יביא זרע לשם שאלו מתחלה נטען היה מותר בשמונה אמות:

שתי שורות ליס הי כרם אלא אן יכון תֿם אחת יוצא זנב כמא קדמנא פלדֿלך לא נחוגה אלי שש עשרה אמה כמא קלנא פי כרם שחרב מאמצעו בל אדֿי כאן בין אלצפין שמונה אמות יעט לכל צף עבודתו והי ששה טפחים לאנהא במנזלה גפן יחידית ויזרע אלבקייה פאן כאנת שלוש שורות פהי כרם בלא שך ויציר חכם אלמוצֿע אלדֿי בין כל שתי שורות מנהא כחכם קרחת הכרם אלתי הי שש עשרה אמה כמא תקדם פי אול אלפרק וקאל ר׳ אליעזר בן יעקב ולו זאל אלצף אלאוסט אדֿ וכאן כרם פחכם אלמוצֿע אלדֿי יבקי בין שתי שורות אלטרפייתין כחכם כרם שחרב מאמצעו וקו׳ שאלו מתחלה נטען לאנה לו גֿרס שתי שורות מן אול אלחאל למא אחתאג אן יכון בינהמא גֿיר שמונה אמות כמא קלנא והלכה[98]) כר׳ אליעזר בן יעקב:

שתי שורות אינן כרם עד שיהיה שם אחת יוצא זנב כמו שהקדמנו ומפני זה לא הצרכנו י״ו אמה כמו שאמרנו בכרם שחרב מאמצעו אבל כשיהיה בין השורות ח׳ אמות ינתן לכל שורה עבודתה והיא ששה טפחים לפי שהן כמו גפן יחידית והשאר יהיה נזרע ואם יהיו ג׳ שורות הוא כרם בלא ספק ויהיה דין המקום שבין כל שתי שורות מהן כדין קרחת הכרם שהוא שש עשרה אמה כאשר הקדמנו בתחלת הפרק ואמר ר׳ אליעזר בן יעקב אפילו חרבה השורה האמצעית מאחר שהיה כרם יהיה דין המקום הנשאר בין שתי השורות החיצונות כדין כרם שחרב מאמצעו: ומה שאמר שאילו מתחלה נטען לכך ר״ל שאילו נטע שתי שורות מתחלה לא הוצרך להיות ביניהן אלא שמונה אמות כמו שאמרנו ואין הלכה כר׳ אליעזר בן יעקב[44]):

ט. הנוטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם אמר ר׳ יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו

ארבע אמות והי עבודת הכרם וחיניד יזרע ואן לם נחסבהא כרם פלים יבעד גיר ששה טפחים כמא יפעל בגפן יחידית וקאל אללה פי כלאי הכרם[95]) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם מענאה אן יחרם אלאסתנפאע באלגלתאן פכל מא תגד פי הדה אלמסכתא מקדש ויקדש וקידש פהדי הו מענאה ובית שמאי אלדי יקולון אן מן זרע תבואה פי דאכל אלארבעה אדרע אלתי תלי אלכרם מן כארג והי עבדת הכרם פקד אפסד שורה אחת והו אלצף אלדי ילי אלזרע לקול אללה ותבואת הכרם ובית הלל אלדי לא יסמון כרם אלא שתי שורות[96]) לאן לא תתסמי תבואת כרם אקל מן שתי שורות:

והיא עבודת הכרם ואז יהיה מותר לזרוע ואם לא נחשבה כרם לא ירחיק אלא ששה טפחים כמו שיעשה בגפן יחידית ואמר הכתוב בכלאי כרם פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם ר״ל שאסור ליהנות בשתי התבואות וכל מה שתמצא בזו המסכתא מקדש וקידש זה ענינו וב״ש שהם אומרים ששורה אחת כרם אומרים שכל מי שזורע תבואה בתוך ד׳ אמות הסמוכות לכרם מבחוץ והיא עבודת הכרם הפסיד שורה אחת והיא השורה הסמוכה לזרע מפני שאמר הכתוב ותבואת הכרם וב״ה שאומרים שלא יקרא כרם אלא שתי שורות אומרים קידש שתי שורות שתבואת הכרם אינה נקראת בפחות משתי שורות:

ו. הנוטע שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב הרי זה כרם שתים כנגד שתים ואחת בנתים או שתים כנגד שתים ואחת באמצע אינו כרם עד שיהיו שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב:

תקדיר יוצא זנב יוצא כזנב עלי הדה אלצורה ‎* * * * *‎ ושתים כנגד שתים ואחת בנתים הו אן יגעל אלכאמסה בין אלאתנין מן תלך אלארבע דואלי אי אתנתין מנהא פתכון עלי הדה אלצורה ‎* * * * *‎ : ושתים כנגד שתים ואחת באמצע עלי הדה אלצורה ‎* * * * *‎ :

יוצא זנב פי׳ [יוצא] כזנב כמו זאת הצורה ‎* * * * *‎ ושתים כנגד שתים ואחת בינתים הוא שתהיה החמישית בין השתים מאותן ארבע גפנים איזה שתים מהן ויהיה על זו הצורה ‎* * * * *‎ ושתים כנגד שתים ואחת באמצע כמו הצורה הזאת ‎* * * * *‎ :

ז. הנוטע שורה אחת בתוך שלו שורה אחת בתוך שלחבירו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים הרי אלו מצטרפות גבוה(ה) מעשרה טפחים אינן מצטרפות ר׳ יהודה אומר עירסן מלמעלן הרי אלו מצטרפות:

נמוך מנכפץ[97]) וקד ביינא אן דרך היחיד ארבע אמות ודרך הרבים שש עשרה אמה וקו׳ הרי אלו מצטרפות

נמוך שפל וכבר ביארנו שדרך היחיד ארבע אמות ודרך הרבים שש עשרה אמה וענין הרי אלו מצטרפות (כדי)

פרק חמישי.

א. כרם שחרב אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה ונטועות כהלכתן הרי זה נקרא כרם דל וכרם שהוא נטוע ערבוביא אם יש בו לכוון שתים כנגד שלשה הרי זה כרם ואם לאו אינו כרם ר׳ מאיר אומ׳ הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים הרי זה כרם:

ללקט עשר גפנים לבית סאה אן יכון פי מקדאר בית סאה עשר גפנים ונטועות כהלכתן הו אן תכון שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב כרם דל כרם פקיר יעני קליל אלשגר לכנה כרם יתסמא ושרח ערבוביא אלכ̇לט יעני אנה מכ̇תלט לא יכון מג̇רוסא עלי נצ̇אם שורות שורות וקד תקדם[103] לנא פי אלפרק אלד̇י קבל הד̇י מא פאידת[104] כון אלמוצ̇ע אלד̇י אג̇תרסת פיה אלדואלי כרם ויקע עליה הד̇י אלאסם או כונה ג̇יר כרם ואין הלכה כר׳ מאיר:

ללקט עשר גפנים לבית סאה שיהיו בשיעור בית סאה י׳ גפנים ונטועות כהלכתן הוא שיהיו שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב: כרם דל הוא המדולדל ר״ל שגפניו מועטים ואעפ״כ יקרא כרם ופירוש נטוע ערבוביא שנתערבו ואינן נטועות על סדר שורות שורות וכבר הקדמנו בפרק שקודם זה מה התועלת בהיות המקום שנטעו בו הגפנים כרם והיות זה השם נופל עליו או היותו בלתי כרם ואין הלכה כרבי מאיר:

ב. כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות ר׳ שמעון אומ׳ אינו כרם וחכמים אומרין כרם ורואין את האמצעיות כאלו אינן:

אד̇י כאן בין אלצפין אקל מן ארבע אמות פהי תצ̇ג̇ט בעצ̇הא בעצ̇א ותפסה[105] כלהא פיקול ר׳ שמעון אדעתא למעקר לא נטעי אינשי וליסת בכרם ואנמא הי במנזלה̈ גפן יחידית ואלחכמים יקולון אנה קד יג̇רס כרם הכד̇י ודלך ליקלע מנהא מא פסד ויתרך מא צלח וכד̇א קאלו הי מניהי דשפר שפר ודלא שפר להוי ציבי ושרח ציבי אלחטב אלד̇י יחרק וקו׳ רואין את האמצעיות כאלו אינן וביינו פי אלתלמוד אנה מותר להדלותן על גבי זרעים לאנה חטב מן אלאחטאב והד̇י הו מעני קו׳ כאלו אינן ושרח להדלותן לתדלי ותמר[106] ואין הלכה כר׳ שמעון:

כשיהיה בין שתי השורות פחות מארבע אמות יהיו דוחקות זו את זו (ומפסידות אלו את אלו) [ונפסדות כולן] ואמר ר״ש אדעתא למעקר לא נטעי אינשי ואינה כרם אבל הוא כמו גפן יחידית וחכמים אומרים שיש מי שנוטע כרם כך (ויעקור) [כדי לעקור] ממנו מה שנפסד ולהניח השאר וכן אמרו הי מיניהו דשפר שפר והשאר ליהוי ציבי ופירוש ציבי העצים שהם שורפים וענין רואים את האמצעיות כאילו אינן. כבר פירשו בגמרא שהוא מותר להדלותן על גבי זרעים מפני שהן כשאר העצים וזה ענין מה שאמר כאילו אינן ופירוש להדלותן להמשיכן ולהטותן (ע״ג הזרעים) ואין הלכה כר׳ שמעון:

על שש עשרה אמה שש עשרה אמה והיה הופך שער שתי שורות לצד (אחר) [אחד] וזורע את הניר ובשנה האחרת היה הופך את השער למקום הזרע וזורע את הבור ובא מעשה לפני חכמים והתירו: ר׳ מאיר ור׳ שמעון אומ׳ אף הנוטע את כרמו על שמונה אמות שמונה אמות מותר:

על שש עשרה שש עשרה אמה הו אן יגעל בין כל צפין סתה עשר דׄראעא וצלמון אסם מוצׄע וניר אלקלוב[99]) ובור אלארץׄ אלבאירה וקד תקדם[100]) שרח דׄלך ואנמי כאן יקלב אגצאן אלצפין לגהה ואחדה ליזרע אלשש עשרה אמה כלהא ולא יתרך עבודה לכל צף ודׄלך אנה כאן יקלב שער שורה אחת לאלגׄרב מתׄלא ושער שורה שניה אלתי תליה לאלשרק תגתמע[101]) אלאגצאן מן אלצפין פי אלשש עשרה אמה אלתי כאנת בינהמא וכדׄלך יפעל באלשתי שורות אלתי תלי הדׄה אלשתי שורות פינכשף בינהא שש עשרה אמה מגרדה וקד זאלת אגצאן אלשגר ען גנבי אלמוצׄע פיזרעה כלה פאדׄי כאן פי אלעאם אלמקבל ירד אלדׄי אקלב לגהה[102]) אלשרק ואלדׄי אקלב לגהה אלשרק לגהה אלגׄרב פתגתמע אלאגצאן כלהא ותסתר אלמוצׄע אלדׄי זרע פי אלסנה אלמאציׄה פינכשף אלמוצׄע אלדׄי כאן מסתורא וכדׄי כאן יפעל פי גמיע אלכרם והדׄי ביין גדא ענד אלתאמל ולא נחתאג פיה אלי תצויר ור׳ מאיר ור׳ שמעון יקולאן אנה אדׄי אקלב אלאגצאן עלי הדׄה אלצפה פלו לם יכון בין אלצף ואלצף גׄיר שמונה אמות פדׄלך גאיז עלי הדׄי אלוגה לאנא לא נחתאג שש עשרה אמה אלא אדׄי חרב אמא אדׄא כאן נטוע מתחלה על שמונה שמונה פדׄלך גאיז ענד ר׳ מאיר והלכה כר׳ מאיר ור׳ שמעון:

על שש עשרה שש עשרה הוא שישים בין כל שתי שורות שש עשרה אמה: וצלמון שם מקום וניר הפוך הארץ בחרישה ובור הארץ הנשמה אשר לא עובדה וכבר הקדמנו פירושו: ומה שהיה הופך [ענפי] שתי השורות לצד אחד כדי שיזרע כל השש עשרה אמה ולא יצטרך להניח עבודה לכל שורה (כמו) [כגון] שהיה הופך שער שורה אחת למערב ושער שניה הסמוכה לה למזרח ויתקבצו הענפים משתי השורות בשש עשרה אמה שיש ביניהן וכן יעשה לשתי השורות הסמוכות לב׳ שורות אלו ונמצא שנתגלה ביניהן שש עשרה אמה מקום חלק וסרו ענפי האילנות מעל שני (הצדדין ואותו מקום יזרע) [צדדי אותו המקום ויזרענו] כלו ולשנה אחרת היה מחזיר מה שהפך לצד מערב לצד מזרח ויחזיר מה שהפך לצד מזרח לצד מערב ונתקבצו [כל] הענפים ומסככים על המקום אשר זרע בשנה שעברה ויתגלה המקום שהיה נסתר וכן היה עושה בכל הכרם וזה מבואר היטב כשתתבונן בו ולא נצטרך לעשות בו צורה: ורבי מאיר ורבי שמעון אומרים שאם הפך הענפים על ענין זה אפילו אם אין בין שורה לשורה אלא שמונה אמות מותר על זה הדרך לפי שלא נצטרך לשש עשרה אמה אלא כשיהיה חרב אבל אם היה מתחלה [על] שמונה שמונה הוא מותר לדעת ר׳ מאיר והלכה (כמותו) [כר׳ מאיר ור׳ שמעון]:

ג. חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה ורחוב ארבעה ר׳ אליעזר בן יעקב אומ׳ אם היה מפולש מראש הכרם ועד ראשו הרי זה נראה כבין שני כרמים וזורעין בתוכו ואם לאו הרי זה כגת: הגת שבכרם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה ר׳ אליעזר אומ׳ זורעין בתוכה וחכמים אוסרין שומירה שבכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה זורעין בראשה ואם היה שער כותש אסור:

שומירה מוצ̇ע יחרס פיה אלחראס לאלכרם ושער כותש הו אן תכון אג̇צאן אלכרם קד אתצלת בראס ד̇לך אלמוצ̇ע וצ̇רבת פיה[107]): וכותש צ̇ארב יעני אן תכון קצ̇באן אלכרם קד צ̇רבת פי סטח אלשומירה והלכה כר׳ אליעזר בן יעקב והלכה כחכמים:

שומירה מקום גבוה יעמוד שם הצופה לשמור הכרם ושער כותש הוא שיהיו ענפי הגפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעין וכותש ר״ל שיהיו זמורות הכרם מגיעין לקרקע השומירה (ואין הלכה) [והלכה][45]) כר׳ אליעזר בן יעקב והלכה כחכמים:

ד. גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה וזורע את המותר ר׳ יוסי אומ׳ אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם והבית שבכרם זורעין בתוכו:

נקע חפרה̈ יג̇תמע פיהא אלמא וקד תכרר מראת אן עבודת הגפן ששה טפחים ואסמענא אנה אן כאנת אלכלאים מע אלגפן פי חפרה̈ ואחדה̈ פד̇לך חלאל אד̇א כאן בין אלזורעים ואלגפן ששה טפחים ור׳ יוסי לא יג̇יז ד̇לך חתי יכון פי אלגת ארבע אמות וחינ̇יד̇ יבעד ען אלגפן ששה טפחים וזורע את המותר עלי נחו מא אלזמנא פי מחול הכרם וקרחת הכרם ואין הלכה כר׳ יוסי:

נקע חפירה יתקבצו שם המים וכבר זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן[46]) ששה טפחים והודיענו שאע״פ שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה אחת הוא מותר כשיהיו בין הזרעים [והגפן] ששה טפחים ור׳ יוסי אוסר עד שיהיה בגת ד׳ אמות ואז ירחיק מן הגפן ששה טפחים וזורע את המותר על הדרך המחוייב במחול הכרם וקרחת הכרם ואין הלכה כרבי יוסי:

ה. הנוטע ירק בכרם והמקיים הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים אימתי בזמן שהן נטועות על ארבע ארבע ועל חמש חמש: היו נטועות על שש שש ועל שבע שבע הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח עגולות אבל לא מרובעות:

הנוטע ירק הו אן יזרעה והמקיים הו אן יראה קד נבת פיתרכה וקו׳ הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים עלי מא

הנוטע ירק הוא הזורע אותו והמקיים הוא שיראהו צומח ויניחהו ומה שאמר הרי זה מקדש מ״ה גפנים כפי מה